

A múzeumpedagógia beépülése a Szennai Fekete László Általános Iskola gyakorlatába

Fogelné Pálos Anikó¹ – Schlichter-Takács Anett²

¹*Szennai Fekete László Általános Iskola*

²*MATE Kaposvári Campus Neveléstudományi Intézet Szakdidaktikai Tanszék*

Absztrakt

Napjaink múzeumában egyre hangsúlyosabb szerep jut az oktató-nevelő-szórakoztató funkcióknak. Mára az oktatás egyik fontos feladattá vált a múzeumi funkciók között. A múzeumok valódi részévé váltak az oktatási folyamatnak, ami az oktatási intézményekkel való együttműködések szorosabbá válását egyaránt feltételezi (Takács, 2013; Schlichter-Takács & Csimáné, 2020; Albrecht, 2022). A múzeum interaktív környezete, a múzeumpedagógia élményalapú módszerei segíthetik, eredményesebbé tehetik az iskolai tanulást. A „szórakozva tanulás” elvét szem előtt tartó, változatos múzeumpedagógiai módszertan alkalmazása a gyakorlatban kiváló tanítási/tanulási alkalmakat nyújthat a pedagógusok és diákjaik számára a tananyag élményszerű elsajátítására (Takács, 2013; Schlichter-Takács & Csimáné, 2020). Mégis még mindig kevesebben vannak azon pedagógusok, akik kihasználják a múzeumokban rejlő lehetőségeket, mint azok, akik nem. Persze sok a nehezítő körülmény: korábbi negatív múzeumi élmények (Kolosai, 2020), leterhelt pedagógusok, külső helyszínekből adódó óraösszevonások vagy éppen költségtényezők. Vannak, akiket mindez nem riaszt el. A Szennai Fekete László Általános Iskola egy sikeres példa. Tanulmányunkban megmutatjuk hogyan illeszthető be a múzeumpedagógia az alsó tagozatosok helyi tantervébe, valamint bemutatunk egy részletes mintaprojektet, mely kiválóan szemlélteti a múzeumi programok tervezésének-szervezésének folyamatát, kiemelve néhány sarkalatos pontot, melyek tapasztalatunk szerint a siker feltételei.

Kulcsszavak: múzeumpedagógia, múzeum és oktatás, általános iskola, helyi tanterv, mintaprojekt a múzeumban

Múzeumpedagógia: „a múzeum és az oktatás közötti híd”

A múzeumpedagógia mára közismert és népszerű tudomány. A 2000-es évek elején megalakuló múzeumpedagógiai műhelyek, később (2007-től) a múzeumok oktatási szerepének erősítését célzó Európai Unió pályázatok, a *Múzeumok Majálisa*, a *Múzeumok Éjszakája*, a Múzeumok Őszi Fesztiválja rendezvé-

nyei mind hozzájárultak egy nyitottabb, izgalmasabb, korszerűbb múzeumkép megeremtéséhez és elterjedéséhez (Hegedűs, 2017; Sinkó, 2009).

A múzeumpedagógia fogalma sokféleképpen értelmezhető. A neveléstudomány és a muzeológia határterületén mozgó diszciplína egyik legismertebb meghatározása: „az iskolán kívüli ismeretszerzés, ismeretközvetítés sajátos, múzeumban megvalósuló formájával foglalkozó pedagógiai elmélet és gyakorlat a múzeum gyűjteményi anyaga, kiállításai, az ott folyó kutatómunka és a múzeum látogatói közötti közvetítőtevékenység azon területe, amely a gyermek- és ifjúsági korosztállyal foglalkozik” (Palotainé, 2003, p. 11). Egyszerűbben fogalmazva, a múzeum által összegyűjtött, rendszerezett tudásanyagot közvetíti a látogatók életkori sajátosságaihoz igazodva. Lényegesen több ennél! A múzeumi környezetben a múzeumpedagógia eszközeinek segítségével a gyerekek játék közben alakítják esztétikai, tárgyi, viselkedési kultúrájukat, identitásukat, sajátítják el például a múzeumi viselkedési normákat, ismerik meg különböző korok művészetét, épületeit, tárgyi világát (Hajnal, é. n.).

Időszerűbben talán így foglalhatnánk össze a múzeumpedagógia lényegét: a „szórakozva tanulás” („edutainment”) elvét szem előtt tartó szakterület, mely egy-egy célcsoport életkori sajátosságait figyelembe véve a tapasztalati tanulást, a komplexitás elveit előtérbe helyezve interpretálja a múzeumi tartalmakat (Takács, 2013, p. 49), korhatár nélküli, csoportos, beilleszthető a köznevelés tartalmi keretébe, adaptív módszertan és élményszerűség jellemzi (Ringert, 2022 idézi Schlichter-Takács & Csimáné, 2023). A múzeumi foglalkozások során általában tárgyaló, tevékenkedtető, mozgásos feladatokat végeznek a résztvevők, de gyakori a projekt módszer és a kooperatív munka is. A hagyományos alkotóelemek mellett az IKT segítségével végzett digitális múzeumi fejlesztések is beépülnek a múzeumpedagógiai gyakorlatba (Veres & Verók, 2017 idézi Ringert, 2022).

Barry Lord szerint a múzeumi tanulás (tehát a múzeumpedagógia is) „egy olyan informális, önkéntes környezetben szerzett transzformatív, affektív tapasztalat, melyben új attitűdöket, érdeklődéseket, értékeléseket, meggyőződések vagy értékeket fejlesztünk ki” (Lord, 2007, p. 17 idézi Koltai, 2010, p. 51). Ugyanakkor a múzeumi tanulás sokban különbözik az iskolai, hagyományos tanulási folyamatoktól.

„Horgonyt le!” – Tanulás a múzeumban

Eilean Hooper-Greenhill szerint a múzeumi tanulás sokkal kiszámíthatatlanabb, az iskolai tanulásnál: kíváncsivá tesz, gyakran indukál meglepő helyzeteket, új ötleteket inspirál, általában mozgásban történik. A múzeumi tanulási folyamat során nagyobb hangsúlyt kap az egyéni irányítás, nyitottabb, kiszámíthatatlanabb. Más, mint a jól megszokott iskolai közeg. A gyerekek a múzeumban számos szokatlan impulzussal találkozhatnak, szokatlan helyzetekbe kerülhetnek (Hooper-Greenhill, 2007; Koltai, 2011; Borz, 2016; Hegedűs, 2017). Ellentétben az iskolai tanulási helyzetekkel, a múzeumi tanulás

rendszerint alkalmoszerű, egyszerre több tantárgy bekapcsolására ad lehetőséget, több érzékszerv bevonásával hat a résztvevőkre, előtérbe helyezi a kooperatív módszerek alkalmazását, kerüli az iskolai értékelési formákat.

A múzeumi tanulás nem függ külső befolyásoktól (például tanároktól), lehetőséget ad a résztvevőknek arra, hogy saját tanulási stílusuk szerint tanuljanak a múzeumokban, és saját tempójuknak és érdeklődési körüknek megfelelően haladjanak, további fontos jellemzője, hogy a tanulási eredmények helyett a tanulás folyamatára összpontosít (Pavlovic, 2021 idézi Schlichter-Takács & Csimáné, 2023, p. 741).

Alapvető előnye az iskolai tanulási szituációkkal szemben 1. a „különleges környezet”, 2. a tapasztalatszerzésre épülő élményközpontú ismeretszerzés, valamint 3. a nevelés minél több területének¹ bevonása a tanulási folyamatba (Németh, 2009, pp. 197–198; Takács, 2013).

Ez az inspiratív, támogató, elfogadó-befogadó közeg segíti a tudás elmélyítését, „lehorgonyzását” (Walter & Takács, 2011b, p. 131).

A múzeumi tanulási szituációk jelentősége a diákok fejlesztésében

Young és munkatársai (2021) egy ausztrál múzeum két koragyermekkori nevelési programját vizsgálta. Mindkét programot óvodáskorú gyerekekkel (4 és 5 évesek) valósították meg a formális iskolába lépés előtti évben. Az A program a múzeumban, míg a B program óvodai környezetben zajlott (bőrönd múzeum formában múzeumi tárgyakkal, eszközökkel). A kutatási projektben öt múzeumi előadó és 14 kisgyermekkori csoport (14 pedagógus és 296 gyermek) vett részt. A projekt egészének célja annak dokumentálása volt, hogy a kisgyermekeknek szóló ismeretterjesztő és múzeumi programok hogyan támogatták a fogalmi, nyelvi és írásbeli tanulást.

Mindkét program adatgyűjtési módszerei között szerepeltek előzetes felmérések és utólagos interjúk a pedagógusokkal, előadások hangfelvételei, gyermek–tanár interakciók megfigyelései és a múzeumi előadók írásos visszajelzései.

Mindkét programban a megismerési folyamat során a tapasztalati tanulás került a fókuszba. A múzeumi programok (akár a múzeumban, akár az óvodai környezetben zajlottak) nyelvhasználata a szókincsbővítést és a leíró folyamatokat (például megkövülés) hangsúlyozta a gyerekek számára ismert kifejezések használatával. Az óvodáskorú gyerekeknek szóló két múzeumi program erőssége a tanulást segítő műtárgyak sokfélesége és újszerűsége volt, s a gyerekeknek lehetőségük volt kölcsönhatásba lépni ezekkel a tárgyakkal, ezáltal újszerű szavakat használhattak.

A projekt másik figyelemreméltó eredménye volt a „megtettesült” tanulás. A gyerekek testüket használva, mozgásban léptek kapcsolatba az egye-

¹ A testi, értelmi, érzelmi, erkölcsi, esztétikai, művészeti, egészség-, környezeti, állampolgári, multikulturális nevelés területeinek együttes bevonása a tanulási folyamatba.

di műtárgyakkal (például hozzámérték magukat dinoszauruszcsontokhoz) megérinthették, megtapinthaták a különböző tárgyakat.

A projekt eredményei azt mutatják, hogy a múzeumi programok ösztönzik a gyermekek saját tapasztalatainak feltárását, illetve kiterjesztését, tartós lehetőségeket teremtenek a tanulásra.

Egy 2011-es vizsgálat is jól illusztrálja, melynek fő célja az volt, hogy egy természettudományi kiállítás segítségével, bemutassa, hogyan reagál, mennyit tanul egy általános iskolás csoport egy élményorientált múzeumpedagógiai foglalkozás keretén belül. A vizsgálatban 21 fő, általános iskola második osztályos (8–9 éves) gyermek vett részt (8 fiú és 13 lány). A vizsgálat során a résztvevő gyerekek feladata az volt, hogy három múzeumpedagógus egyetemi hallgató segítségével – akik a múzeumpedagógiai foglalkozást tartották – dolgozzák fel a tanulandó anyagot (vessék egybe a már tanultakkal) a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum természettudományi kiállításában, amely előtt és után is a vizsgálatot végző egyetemi oktatók egy fókuszcsoporthoz interjút készítettek a gyerekcsoporttal. A csoport kiválasztása véletlenszerűen történt. A fókuszcsoporthoz interjúban nyílt végű, a gyerekek motivációira vonatkozó kérdés, rajz, valamint metamorfózis tesztfeladat egyaránt szerepelt. Az első beszélgetés során a gyerekek előzetes, természetről meglévő tudását mérték fel, majd néhány érzelmet kiemelve, ezeket megbeszélve, értelmezve, élményeikről is megkérdezték őket. A kikérdezés fontos elemét képezték a múzeumokra és múzeumokban zajló foglalkozásokra vonatkozó kérdések, amelyek attitűdjeik felmérését tették lehetővé. A felmérés egyik érdekessége egy múzeumrajz elkészítése volt. A múzeumpedagógiai foglalkozás után a feladatokat megismételve, kisebb változtatásokkal a vizsgálat készítői felmérték az új tudás szintjét természetrel kapcsolatos kérdésekkel. Az eredmény meggyőző volt. A korábbi állapothoz képest mind ismereteik, mind az ismereteikhez fűződő attitűdjük pozitív irányba változott. Nemcsak explicit, hanem tacit (intuitív) tudásuk is bővült. A múzeumi közegben szerzett tudás nem csak mennyiségileg, minőségileg is bővült (Walter & Takács, 2011a, pp. 291–299).

A 2011-es vizsgálat, valamint saját empirikus tapasztalataink egyaránt igazolják, hogy a múzeum interaktív környezete, a múzeumpedagógia élményalapú módszerei segíthetik, eredményesebbé tehetik a(z iskolai) tanulást. Ennek oka többek között, hogy a kiállítások többféle tanulási stílusú gyerek és felnőtt számára megfelelőek, egyszerre van bennük jelen az affektivitás és az empirizmus, utóbbi például a kísérletezésen keresztül (Takács, 2013, p. 48).

A múzeumok és a közoktatás együttműködése: előnyök – nehezítő körülmények

Iskolák és múzeumok együttműködésének számos előnye van/lehet mind a múzeumok, mind az iskolai oktatás számára. A múzeumok állandó látogatói bázisra tehetnek szert, a kínálatuk kidolgozásával szakembereik szélesíthetik didaktikai tudásukat, és ezekhez kapcsolódóan infrastrukturális fejlesztéseket valósíthatnak meg. A múzeumi közegben a tanulók tanulmányi eredmé-

nyei testre szabott interpretálással számottevően javulhatnak. A kiállításokhoz kapcsolt programok fejlesztik a kommunikációs, kooperatív, valamint szociális kompetenciákat. A múzeumi ismeretszerzési szituációkban fontos a tanulási kedv kialakítása és fenntartása, a szemléltetés, a felfedezéses tanulás, mint eszköz beépítése az oktatási, nevelési folyamatba például interaktív foglalkozásokkal, élményközpontú tanulási módszerek használatával. A pedagógusok tudása, látóköre, eszköztára bővül. A pedagógusok számára a múzeumokkal való együttműködés a szemléletformálás, pedagógiai módszereik gyarapítása szempontjából egyaránts előnyös. A múzeum falain belül számos alkalom nyílik az élményközpontú pedagógia megvalósítására, kooperatív módszerek kipróbálására. Sőt a pedagógusok önképzésének, továbbképzésének helyszíne is lehet a múzeum (Vásárhelyi & Sinkó, 2004, p. 121).

A pedagógiai gyakorlatban napjainkban már megszokott a formálistól eltérő tanítási-tanulási módszerek alkalmazása és alkalmanként az iskolai helyszíntől való elszakadás. Jó példái ennek az erdei iskolák, a múzeumi órák, a múzeumok és iskolák, vagy több iskola részvételével közösen megvalósított projektek. A pedagógusok számára kiváló lehetőség a múzeumi programok beépítése az iskolai tanulási folyamatba (Takács, 2015).

A múzeumok 1. programokkal (például *Tanárok Éjszakája*, tájékoztató vagy információs napok pedagógusoknak, kiállításokhoz készült múzeumpedagógiai hasznosítási programok, *Mozaik Múzeumtúra*), 2. képzésekkel (például *Múzeumi Oktatási és Képzési Központ – MOKK Iskolák és múzeumok partnersége, Pedagógusok múzeumhasználati és múzeumpedagógiai módszertani alapképzése*), valamint 3. kiadványokkal, letölthető segédanyagokkal, elektronikus levelekkel népszerűsítik kínálatukat a pedagógusok körében. A MOKK (Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ) honlapján található továbbá egy Európában is egyedülálló adatbázis, a *Múzeumi à la carte*, mely naprakész információkat továbbít az iskoláknak, pedagógusoknak az aktuális kiállításokról, programokról.

Egy 2018-as felmérés még mindig azt mutatja, hogy kevesebben vannak azok a pedagógusok (31,9%), akik használják a múzeumokat, részt vesznek a csoportjaikkal múzeumpedagógiai foglalkozásokon, mint azok, akik nem élnek a lehetőségekkel (Kocsis et al., 2019). Milyen nehezítő körülmények hátráltatják a pedagógusok múzeumlátogatási kedvét, annak ellenére is, hogy nincs olyan műveltségi terület, korosztály, kompetencia, illetőleg fejlesztési terület, amelyben ne lehetne szerepe a múzeumoknak (Káldy, 2014)? Adódik a válasz: a pedagógusok manapság igen leterheltek, sok új kihívással kell szembenéznüik. A múzeumi tanulási alkalmak, melyeket az elszántabb társak konstruktív, akár kooperatív szervezési eljárásokkal, megpróbálnak beépíteni az iskolai tanulás kereteibe, a gyakorlatorientált módszerek, például a szemléltetés, a kipróbálás, a cselekvéses tanulás alkalmazását helyezik előtérbe, melyek nagy felkészültséget követelnek. Akadályozzák a múzeum látogatások népszerűségét a külső helyszínből adódóan felmerülő óraösszevonások, költségtényezők (utazási, foglalkozási) is. A vizsgálat eredményei megerősítették, hogy a pedagógusok múzeumpedagógiai

aktivitása növelhető lenne az utazási költségek támogatásával, a múzeumok és a nevelési intézmények közötti szorosabb szakmai együttműködéssel (Kocsis et al., 2019). További érvek a szorosabb együttműködés mellett: a szabad kapacitások produktív hasznosítása, a kiegyenlített együttműködés éves megállapodás révén, a tervezhetőség, a kedvezőbb anyagi feltételek, a tanévhez való alkalmazkodás, gyerekcsoportok szélesebb körű múzeumhasználata, a közös pályázatok, hosszabb távú projektek (Csesznák, 2010, p. 61).

Összeköthető a múzeum és az iskola. A múzeumpedagógia beépülése egy iskola pedagógiai programjának helyi tantervébe – Jógyakorlat bemutatása

Jó példája a szoros együttműködések megvalósíthatóságának a Szennai Fekete László Általános Iskola, ahol megtörtént a gyakorlatban is a múzeumpedagógia beépülése az intézmény pedagógiai programjának helyi tantervébe a Szennai Skanzen és a Szenna környéki múzeumok kooperációjával.

Szenna a Zselic közigazgatási, idegenforgalmi, kulturális szempontból kiemelt jelentőségű települése. Kaposvártól néhány kilométerre terül el a zselici dombok között. A település és vele együtt az iskola története is a közép-korig nyúlik vissza. A község külföldön is ismert nevezetessége a Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény, az 1982-ben Európa Nostra díjjal elismert falumúzeum. Érdekesége, hogy élő faluban található. Célja a hagyományos építkezés és életmód emlékeinek megőrzése (Takács & Walter, 2014).

A Szennai Fekete László Általános Iskola pedagógiai programjának több sajátos vonása is van. Az egyik ilyen a MindLab második osztálytól történő osztályszintű bevezetése. Ezeken a foglalkozásokon a gyerekek különböző logikai játékokkal játszanak tematikusan. Közben többek között gondolkodásuk, problémamegoldó képességük és viselkedéskultúrájuk fejlődik, mely facilitálja a tanulást és a társakkal való kapcsolatukat. Az intézményben nagy hangsúlyt kapnak a különböző témájú projektek (például környezetvédelem, reformkor, évszakok). Ezek időtartama egy héttől az egy hónapot meghaladóig terjed. A közös munka során a tanulók élményszerű, tanórán kívüli fejlesztése valósul meg. Az intézménytől elválaszthatatlan a Zselic Művészeti Iskola, szoros közreműködés van a két intézmény között. A művészeti képzés néptánc és népzenei tanszakon a néphagyományok megismerésére, ápolására, megtartására irányul és a hátrányosabb helyzetű gyermekek tehetséggondozásának lehetőségét is biztosítja. A művészeti iskola fő célja a Zselicség néphagyományainak, örökségeinek továbbadása, éltetése, mely megegyezik az iskola hagyományörző elveivel. A múzeumpedagógiai programoknak is hosszú évekre visszanyúló hagyománya van az intézményben. A Rippl-Rónai Múzeum 2010-ben elsőként a Szennai Fekete László Általános Iskolának ítélte oda a *Múzeumbarát iskola* címet. A múzeumpedagógiai foglalkozások azóta is rendszeresek az intézményben, több tantervi tanmenetbe szervesen beépültek egy adott témához kapcsolódva. Ezek a

foglalkozások eleinte túlnyomórészt a felső tagozaton valósultak meg, majd az évek alatt kipróbált és bevált gyakorlat mára bekerült az intézmény pedagógiai programjának helyi tantervébe. Az alsó és felső tagozatra kidolgozott ajánlás *Egyéb foglalkozások* cím alatt van beépítve a tantervbe.

A tanév során számos, már kipróbált múzeumpedagógiai foglalkozás közül válogathatnak a pedagógusok. Az alsó tagozatra vonatkozó ajánlást mutatja az 1. táblázat).

1. táblázat

Múzeumpedagógiai kínálat az alsó tagozatosoknak

Évf.		A foglalkozás címe	Témakör	Helyszín
1.	1.	Látogatás a Szennai Skanzenben: Játékkészítés	Előkészítő időszak Beszoktatás	Szennai Skanzen
	2.	„Csülök, bige, bébic”: somogyi játékok	Előkészítő időszak Beszoktatás	Szennai Skanzen
	3.	„Szép jel, szép csillag”	A Karácsony ünnepköre	Szennai Skanzen
	4.	„Tavaszi szél”	Húsvéti ünnepkör	Szennai Skanzen
2.	1.	„Meseház”	A népmesék	Szennai Skanzen
	2.	„A somogyi erdők, mezők, vizek élővilága”	Az erdő élővilága; A víz és vízpart élővilága	Rippl-Rónai Múzeum
	3.	„Itt a farsang, áll a bál”	A Farsang	Szennai Skanzen
	4.	„A láda titkai	Díszítőelemek a magyar népművészetben	Rippl-Rónai Múzeum
3.	1.	„Micsoda disznóság! – A kis gömböc”	Hol volt, hol nem volt...	Rippl-Rónai Múzeum
	2.	„Füben, fában...”	A mező élővilága; Gyógynövények	Szennai Skanzen
	3.	„Jelek és jelképek a magyar népművészetben”	Határtalan hazában	Rippl-Rónai Múzeum
	4.	„Süss fel nap, Szent György nap”	Népszokások	Szennai Skanzen
4.	1.	„Ősszel érik...”	Növények a környezetünkben	Szennai Skanzen
	2.	„Éltető elemünk: a víz”	Élőhelyünk a Föld	Fekete István Látogató Központ
	3.	„Cucorkázás”	A Pünkösdi ünnepköre	Szennai Skanzen

A fentebb tárgyalt foglalkozások mellett időszaki kiállításokhoz kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozásokat is igénybe vesznek az egyes osztályok.”²

A foglalkozások témái alsó tagozaton elsősorban a magyar nyelv és irodalom, környezetismeret tantárgyak tanmenetébe lettek beépítve, bár az anyagok többsége több tantárgy keretében is feldolgozható, s a projektalapú szemléletmódnak köszönhetően, gyakori a komplex, több tantárgyat integráló témafeldolgozás is a múzeumi közegben. Az időkeretet alsó tagozaton az iskolaotthon emelt óraszám biztosítja. Mivel anyagi vonatkozása is van, a szülők minden tanév elején az első szülői értekezleten tájékoztatást kapnak erről, eddig minden esetben vállalták az ezzel járó pluszkiadást. Év elején megtörténik az egyeztetés a múzeumpedagógusokkal a tanévre vonatkozóan, továbbá az, hogy a múzeumpedagógia bekerült a helyi tantervbe, valamint a Tankerület támogatását is maga után vonja.

Az alsó tagozaton ajánlott múzeumpedagógiai foglalkozások listája két múzeum kínálatából lett összeállítva. Az egyik a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum. Patinás épületében tágas és felszerelt foglalkoztatók várják a látogatókat. Az állandó és időszaki kiállításai, az azokhoz kapcsolódó foglalkozások mindig különleges élményt nyújtanak az iskola tanulói és a pedagógusok számára. A múzeum iskolai helyszínekre kitelepülő Bőröndmúzeuma³ is kiváló tapasztalatszerzési lehetőség.

A másik a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény a település központjában helyezkedik el, pár lépésre a Szennai Fekete László Általános Iskolától. A skanzen és az iskola között szoros együttműködés alakult ki, kapcsolatuk igen sokrétű, a múzeumpedagógiai foglalkozások látogatásán kívül a két intézmény kölcsönösen támogatja⁴ egymás munkáját. A Szennai Skanzen területén nagyon sok helyszín található, amely alkalmas egy tanóra megtartására. A lakóházak, udvarok, kiskertek, utca, árok, libalegelő mind érdekes helyszín egy tanteremhez képest.

Mintaprojekt – *Fűben, fában orvosság*... Múzeumpedagógiai foglalkozás a Szennai Skanzenben őszi projekthét keretében

A Szennai Fekete László Általános iskola pedagógusai – a helyszíni adottságokat kihasználva – sokszor csak a kimozdulás kedvéért, sétálni is átviszik a gyerekeket szabadidőben a múzeum területére.

Egy ilyen szaladgálás, növénygyűjtős látogatás inspirálta a *Fűben, fában orvosság*... mintaprojektet.

² Szennai Fekete László Általános Iskola Pedagógiai Programja, Helyi Tanterv. Érvényes: 2018.09.01-től

³ A bőröndmúzeumi foglalkozás során a múzeum települ ki az iskolai helyszínre, és ott „bőröndbe” pakolt tárgyakkal, eszközökkel tartja meg a foglalkozását. Például a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum van, hogy jurtát visz ki és az iskolai helyszínen építi fel azt, vagy csontokat, sírládát visz ki az iskolába úgy és tart régészeti foglalkozást.

⁴ Az iskola egyaránt támogatja a Skanzen rendezvényeit, például az iskola néptáncosai segítségével elevenítik fel a népszokásokat, pünkösdkor, szüretkor.

A 3. osztályos tananyagban több kapcsolódási pontot is lehet találni a gyógynövények témakörében. Erre alapozva magyar-, környezet-, ének-, vizuális kultúra tantárgyakra építve készült el az őszi projekthét terve, közép-pontban a gyógynövényekkel.

A projekt kidolgozásának első lépése a tanmenet átírása volt. Nagyobb változtatásra a magyar órák esetében volt szükség, ahol a témához kapcsolódó tananyag a tavasi időszakra esett.

A projekt két helyszínre lett tervezve, az iskolába és a skanzenbe. A múzeumlátogatások, múzeumi órák tervezésében jelentős szerepe van a megfelelő előkészítésnek. Fontos, hogy a pedagógus meghatározza, mi a múzeumlátogatás célja (például új ismeretek közlése, szemléltetés, összefoglalás, megemlékezés), illetve, hogy mivel kapcsolja egybe a látottakat (például tananyagon belül más anyagrészekkel, más tantárgyakkal), el kell döntenie, milyen módszert/módszereket alkalmaz, milyen segédanyagokat, programokat választ a múzeum kínálatából, ad-e megfigyelési szempontokat (Káldy, 2009, p. 58). Ez esetben is végig kellett gondolni a múzeumban a múzeumpedagógus, esetlegesen a pedagógus által tartott órákat (tartamát, eszközeit, módszertanát)⁵ és a múzeumpedagógiai foglalkozást. A pedagógus és a múzeumpedagógus egyeztetette a múzeumi órák és foglalkozás időpontjait és tartalmát.

A projekt előtti hét az előkészületek hete volt, a projektterv elkészítése után kinyomtatásra kerültek a segédanyagok, laminálásra a gyógynövények képei, összekészítésre a szükséges felszerelések és a taneszközök: bábok, ceruza, írólap, rajzlap, természetes festék, kalap, bot, labdák, ugrókötel, feladatlapok, olló, ragasztó, laptop, fényképezőgép/telefon.

A gyerekeket is fel kell készíteni a múzeumlátogatásra, a múzeumi viselkedés normáira. Hatékonyabb eredményeket érhetünk el, ha még az iskolában megtörténik a probléma felvetése, a téma bemutatása, esetlegesen előzetes kutatómunka (például történelmi, irodalmi háttérismeretek), ha szükséges a csoportok beosztása.⁶ A projekt kapcsán az élőmúzeumi helyszínhez kapcsolódó néprajzi háttérismeretként a somogyzobi porta lakóját (Fogarasi Böskét, aki jvasasszony volt) illetve a préházat és a benne található használati eszközöket ismertette meg a pedagógus a gyerekekkel.

A projekt során cél volt az is, hogy a skanzenben található épületek, tárgyak és használati eszközök közül minél többel megismerkedjen a csoport.

⁵ Sokan elfelejtik vagy nem tudnak róla, de a pedagógusok oktatási színtérként is használhatják a múzeum tereit, kiállításait, ők maguk is tarthatják ott az óráikat, kihasználva a térbeli és tárgyi adottságokat, a múzeumpedagógusok ebben is partnerek.

⁶ Menjünk múzeumba! Segédanyag a múzeumpedagógia módszertanához. <https://docplayer.hu/793782-Menjunk-muzeumba-segedanyag-a-muzeumpedagogia-modszertanahoz.html> (2021.08.25)

Előkészítés, ráhangolás

Az iskolai munkában a projekthét során a következő tananyagok kerültek feldolgozásra, annak érdekében hogy a gyerekeknek előzetes ismeretei legyenek a múzeumi munkához (lásd 2. táblázat). A feldolgozott témakörök néhány óratervét a mellékletben közöljük szemléltetésként.

2. táblázat

A mintaprojekt témakörei

Tan- tárgy/ Idő	Téma	Tananyag	Munkaforma	Eszközök	Helyszín
magyar 45'	Az ősz jellemzői	Beszélgetőkör: Az ősz jellemzői. (időjárás, változások a növények, állatok és az ember életében)	frontális egyéni	szőnyeg bábok	osztályterem
magyar 45'	A gyógynövény fogalma A dió, mint gyógynövény	Nagy László: Dióverés c. verse	frontális egyéni	diófa képe, levele, termése	osztályterem
környezet 45'	Ismerkedés a hazai gyógynövényekkel -interaktív párosítás -gyógynövények elképzelése nevük alapján (rajz) -gyógynövényekben rejtőzködő állat, szín stb. gyűjtése kártyák alapján	Fűben, fában orvosság...	frontális csoport egyéni	applikációs képek, színes, papír,	osztályterem
éneke 45'	Népi gyerekjátékok Ki volt a csósz? Milyen tárgyak találhatóak a préházban?	Lipem-lopom a szőlőt...	frontális egyéni	kalap, bot	Skansen

viz. kult. 90'	A somogyszobi porta lakójának – Fogarasi Böskének megismerése Gyógynövények megismerése látás, tapintás, ízlelés alapján	Gyógynövények felismerése	csoportos frontális egyéni	gyógynövények: rozmaryng, kakukkfű, levendula, lándzsás útifű, kamilla, citromfű	Skansen
magyar 90'	Gyógyfűvek és bájjalok	Kompetencia alapú programcsomag Szövegértés C/8. modul	frontális csoport egyéni	applikációs képek, bábok, írólap, színes	osztályterem
magyar 45'	Könyvtárhazsnálát Kutatómunka	Gyógyfűvek tulajdonságai	frontális egyéni	könyvek	könyvtár

Múzeumpedagógiai foglalkozás 3. osztályos tanulók számára

A múzeumpedagógiai foglalkozás célja:

- A régi falu gyógyító hagyományainak megismerése, a javasasszony, füves ember, gyógyító, „boszorkány”, csontkovács szerepe a közösség életében. A népi gyógyászat és a hagyományos ökológiai tudás elhelyezése a gyerekek jelenkori életében.
- Az élő múzeumi helyszínhez kapcsolódó néprajzi háttérismeret (Fogarasi Böske alakja) megelevenedésén keresztül a tájban élő ember megismeretése a gyerekekkel.
- Gyógynövénygyűjtés és termesztés hagyományának, szokásainak és technológiáinak elsajátítása, megismerése.
- Szemléletformálás: bemutatni a gyerekeknek, hogy a modern orvostudomány mellett a hagyományos egészségmegőrző és gyógyító módszerek is hatékonyak. A gyógynövényeknek évezredek óta kulcsfontosságú szerepük van az egészségmegőrzésben és a gyógyításban. A hagyományos tudás és a természetes alapanyagok pedig mindenki számára elérhetőek.
- Környezettudatos gondolkodásmódra nevelés.
- Ismeretszerzés, kreativitás és az érzékszervek fejlesztése.

A foglalkozás menete:

1. Ráhangelődés (5 perc) - frontális munka.

- A Somogyszobi porta építményei, és azok funkciója (lakóház, pajta, disznóól, műhely, kettős kamra).
- A lakóház külső jegyei (tető, kémény hiánya, építési mód, nyílászárók) – megfigyelés, megállapítás.

2. Bevezetés (20 perc) – frontális munka.

- Mit tudunk Fogarasi Böskéről, a ház lakójáról? (Előzetes ismeretek felelevenítése)

- Kérdezz – felelek!
  - Mik azok a gyógynövények?
  - Hogyan juthatunk hozzá?
  - Mire használhatóak?
  - Hogyan lehet velük gyógyítani?
- 3. Gyógynövények gyűjtése a Skanzen libalegelőjén (15 perc) – egyéni
  - Gyűjtés a libalegelőn, a foglalkozásvezető ismerteti a növényeket botanikai szempontból is (az éppen aktuálisan gyűjthető gyógynövény begyűjtése).
  - Kiskertekben termesztett növények bemutatása, gyűjtése.
  - Mikor lehet gyógynövényt gyűjteni? Hogyan szedjük, és hogyan szárítjuk, tároljuk?
- 4. Gyógynövények feldolgozása – Tevékenykedtető foglalkozás (20 perc)
  - csoportos és egyéni munka
  - előkészítés a szárításhoz
  - forrázat készítése és fogyasztása
- 5. Szabad játék (5 perc)
- 6. Gyógynövényes növénygyűjtő készítése (15 perc) – egyéni munka
  - a begyűjtött gyógynövények dokumentálása: név, latin név, gyűjtés ideje, gyógyhatása, felhasználása, a növény beragasztása
  - festése növényi festékekkel
- 7. Tapasztalatok összegzése – lezárás (10 perc) – frontális munka
  - A foglalkozás során szerzett ismeretek összegzése. Illatpárnákkal illatok felismerése, ismétlés.
  - Saját főzésű gyógynövénytea közös elfogyasztása.

Aki előbb végzett a feladattal, mehetett a domboldalra szaladgálni, virágot szedni, vagy leülhetett beszélgetni a tornácra.

A téma hatékonyabb, mélyebb rögzülése érdekében további otthoni feladatok is opcionálisan kiadhatók (például a rendelkezésre álló forrásanyagok megismerése, elemzése, a forrásanyagra vonatkozó feladatok megoldása). Befejezésül mindenképp érdemes visszatérni a látottakra az iskolában is. Ez megtörténhet előadás, kiselőadás vagy egyéb formában (például újság szerkesztése, valamely korabeli eseményre meghívó, plakát elkészítése vagy szituációs játék bemutatása) a pedagógus vagy a diákok irányításával, önállóan vagy csoportban (Káldy, 2009, p. 53–59).

A projektet rövid összefoglalás zárta, amely lehetőséget teremtett a nyitott kérdések megválaszolására, az érzelmek feldolgozására. Az iskolában beszélgetőkörben mindenki elmondta a legkedvesebb élményét, majd lerajzolta azt az Élményeim naplójába. Mindenki kapott továbbá egy rajzlapot, egy a foglalkozás során készült és a lapra ráragasztott fényképpel, amit gyógynövényekkel illusztrált. Az elkészült lapokat könyvvé fűzte össze a pedagógus.

A pedagógus és a múzeumpedagógus közösen is összegezte, értékelt a programot.

A projekt zárásaként az összegyűjtött gyógynövényekből, a növénygyűjtőkből, a rajzokból, és a könyvtári óra alatt készített gondolattérképekből az iskolában kiállítás készült.

A projekt tapasztalata

A projekt szervezése alatt felmerült tervezési-szervezési-megvalósítási feladatok során érzékelhetőek voltak a már felvázolt nehezítő körülmények. A foglalkozások igénybevételének komoly anyagi vonzata van. Nagyon sok intézmény azért nem tudja elvinni a tanulóit, mert nem a foglalkozás/belépő árának kifizetése okoz gondot, hanem az utazási költségek kifizetése. A szennai intézmény szerencsés helyzetben van, mert szinte karnyújtásnyira található tőle két múzeum is és a szülői háttér is támogató.

Jól kirajzolódott a szervezés során az is, hogy hatékony fejlesztést csak úgy lehet végezni, ha pedagógus és múzeumpedagógus szorosán együtt dolgozik (tervezés-szervezés teljes folyamata alatt). A közös munka során érdemes tisztázni a múzeumpedagógus-pedagógus szerepeket is a múzeumi közegben ezzel elkerülhető, hogy a foglalkozás menete megszakadjon például a folytonos fegyelmek miatt.

Fontos tapasztalat volt az is, hogy a háttértudás megszerzése sem olyan egyszerű, többszörös helyszíni terepszemlét feltételez. Nagy segítség lenne a pedagógusoknak, ha a tárgyról lenne egy elérhető múzeumi katalógus (esetleg interaktív anyag) (már egyre több intézmény honlapján rendelkezésre áll), amelyből a szükséges információ hozzáférhető. Ez az önálló órára való felkészülést nagyban segítené, és lehetőséget biztosítana a tanulóknak prezentálásra is.

Összegzés

A múzeumpedagógiai foglalkozások tapasztalhatóan hatékonyabbá teszik az iskolai tanulást. Támogatják egy-egy téma sokoldalú feldolgozását, több tantárgyat felölelnek, szélesebb összefüggésekre mutatnak rá, élmény- és tapasztalásközpontúak, közösségformáló erejük van. Megszervezésük, iskolai tananyaghoz kapcsolásuk ugyanakkor gondos előkészületeket igényel. Egyszerűbb, ha a múzeum és az iskola között folyamatos, hosszú távú az együttműködés. A kooperáció talán legmagasabb foka, ha egy közoktatási intézmény meg tudja valósítani a múzeumpedagógia beépítését a pedagógiai programjába. Nem könnyű feladat, de megéri!

Irodalom

Albrecht, Zs. (2022). Test/tér/kép – kísérlet a múzeumi tér és térélmény gyermeki test felőli megközelítésére. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 10(4), 300–311. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2022.4.300.311>

- Apáczai Tudástár www.apaczaitudastar.com
- Babulka, P. & Kósa, G. (2003). *Képes gyógynövénykalauz*. Herbária Országos Gyógynövényforg.
- Borz, Zs. (2016). Iskola és múzeum – Zenei metódusok a múzeumpedagógiában. *Parlando*, 57(3), oldalszám nélkül. http://www.parlando.hu/2016/2016-3/Borz_Zsofia-Iskola_es_muzeum.pdf (2023. 01. 20.)
- Burai, L. & Faragó, A. (2017). *Hétszínvirág munkafüzet 3*. Oktatási Hivatal.
- Csepinszky, M. (2008). A szennai szabadtéri néprajzi gyűjteményben felépített somogyzobi lakóház áttelepítésének története. *Somogyi Múzeumok Közleményei* 18, 313–326. <http://smmi.hu/publikaciok/2008/27%20Csepinszky%20M.pdf> (2023. 01. 20.)
- Csesznák, É. (2010). Múzeum és iskola kommunikációja. In Berezcki, I. & Ságfi I. (Eds.), *Múzeumi kommunikáció az oktatás szolgálatában (Múzeumiskola 7.)* (pp. 59–63). Oktatási segédanyag, Múzeumi Oktatási és Képzési Központ. https://www.mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20130613/mko_muzeumiskola_7.pdf (2023. 01. 20.)
- Mester, M. (2017). *A mi világunk. Környezetismereti tankönyv 3. évfolyam*. Apáczai Kiadó.
- Hegedüs, A. (2017). 21. századi múzeumpedagógia az egyetemisták szemével. *Veritatis Imago*, 1(2), http://veritatisimago.hu/VIII-Hegedus_A.html
- Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and Education. Purpose, pedagogy, performance*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203937525>
- Káldy, M. (2009). Múzeumpedagógiai tevékenységek tára. In Berezcki, I. & Ságfi I. (Eds.), *Pedagógus képzők képzése: Múzeumok közoktatási hasznosítása (Múzeumiskola 3)* (pp. 53–59). Oktatási segédanyag. https://www.mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20130613/pkk_muzeumiskola_3.pdf (2023. 01. 20.)
- Kocsis, M., Koltai, Zs. & Reisz, T. (2018). *Pedagógusok múzeumhasználata. Múzeumpedagógiai tapasztalatok és igények a hazai pedagógusok körében*. Múzeumi Oktatási és Képzési Központ. <https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20210128/pedagogusok-muzeumhasznalata.pdf> (2023. 01. 20.)
- Koltai, Zs. (2010). Helyzetjelentés a hazai múzeumpedagógia eredményeiről és kihívásairól. *Iskolakultúra*, 20(3), 107–123. <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/20998>
- Kolozsi, N. (2020). Óvodások a múzeumban. In Boros, T. (Ed.), *Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek* (pp. 1–17). Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20200416/kolozsi_n_ovodasok_a_muzeumban.pdf (2023. 01. 24.)
- Koltai, Zs. (2011). *A múzeumi kultúrák közvetítés változó világa: a múzeumi kultúrák közvetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata*. Iskolakultúra Könyvek. Gondolat Kiadó.

- Káldy, M. (2014). Miért és hogyan menjen múzeumba egy pedagógus?- Interjú Kály Máriával. *Modern Iskola*, 2014.10. 27. <https://moderniskola.hu/2014/10/%E2%80%8Bmiert-es-hogyan-menjen-muzeumba-egy-pedagogus/> (2023. 01. 20.)
- Németh, Cs. (2009). Múzeum és iskola változó kapcsolatáról. In Vásárhelyi, T. & Kárpáti, A. (Eds.), *A múzeumi tanulás kézikönyve*. Továbbképző tanfolyami jegyzet (pp. 197–200). Magyar Természettudományi Múzeum – ELTE TTK Multimédiapedagógiai és Információtechnológiai Központ.
- Palotainé Simon, I. (2003). „A múzeumpedagógia elméleti alapjai.” In Foghtúy, K. & Szepesházy, Á. (Eds.), *Múzeumpedagógiai tanulmányok I.* (pp. 11–18). ELTE PPK Oktatásmódszertani Központ
- Sinkó, I. (2009). Amikor tanteremmé változnak a múzeumok – Múzeumpedagógia Magyarországon és a nagyvilágban. *MúzeumCafé 10.*, 3(2), oldalszám nélkül <http://muzeumcafe.hu/hu/amikor-tanteremme-valtoznak-muzeumok/> (2023. 01. 20.)
- Szennai Fekete László Iskola Pedagógiai Programja 2018.*
- Farkas, Zs. (2008). Gyógyfüvek és bájitalok. In Láng, R. & Farkas Zs., *Szövegértés, szövegalkotás „Függöny mögött varázsláda” 3. évfolyam. Mezőkőn, réteken Tanári útmutató* (pp. 109–130.). „SuliNova” Közoktatás-fejlesztési és pedagógus-továbbképzési Kht. https://www.kooperativ.hu/szovegertes/Module%C3%ADr%C3%A1sok/3.%20%C3%A9vfolyam/C-t%C3%ADpus%20B%C3%A1b-dr%C3%A1ma/Sz%C3%B6vC_03_tan%C3%A1r.pdf (2023. 01. 20.)
- Ringert, Cs. (2022). A digitális múzeumpedagógia modellje. *Közösségi Kapcsolódások*, 1, 92–112. <https://doi.org/10.14232/kapocs.2022.1.92-112>
- Schlichter-Takács, A., & Csimáné Pozsegovics, B. (2020). Múzeumpedagógia újragondolva – A kaposvári Rippl-Rónai Múzeum múzeumpedagógiai foglalkozásainak vizsgálata, módszertani megújítása. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 8(2), 232–259. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2020.2.232.259>
- Schlichter-Takács, A. & Csimáné Pozsegovics, B. (2023). Múzeumi tanulási lehetőségek digitális technológiákkal – nyelvi múzeumok példáival. *Magyar Nyelvőr*, 147(5), 738–754. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2023.5.738>
- Takács, A. (2013). A művészeti nevelés jó gyakorlatai hazai múzeumokban – Múzeumpedagógia, a pedagógusok nélkülözhetetlen eszköztára. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 1(2), 48–56. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2013.2.48.56>
- Takács, A. (2015). Tanulás a múzeumban – A kaposvári Rippl-Rónai Megyei Hatókörű Városi Múzeum jó gyakorlata. In Németh, B. (Ed.), *Pécsi Tanuló Város-Régió Fórum. Tanulmányok, elemzések* (pp. 53–55). Pécsi Tudományegyetem. <https://adoc.pub/pecsi-tanulo-varos-regio-forum-tanulmanyok-elemzesek.html> (2023. 01. 20.)

- Takács, A. & Walter, I. (2014). Szenna, a kadarkúti kistérség kulturális márkája. *Köztes-Európa*, 6(2–3), 217–228. <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekke/article/view/12686>
- Vásárhelyi, T. & Sinkó, I. (2004). *Múzeum az iskolatáskában*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Walter, I. & Takács, A. (2011a). Emocionális nevelés informális utakon – általános iskolások a múzeumban. In Hajdicsné Varga, K. (Ed.), *Nevelés és társadalom: hagyomány és megújulás. Képzés és Gyakorlat Konferenciák V.* (pp. 291–299). Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar
- Walter, I. & Takács, A. (2011b). Pedagógusok új szerepben, múzeumpedagógiai módszerek alkalmazása a gyakorlatban – mint új perspektíva. In Pinczésné Palásthy, I. (Ed.), *A református tanítóképzés múltja, jelene, jövője* (pp. 130–134). Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola.
- Young, S., Eadie, T., Suda, L. & Church, A. (2021). LEARN: essential elements of museum education programs for young children. *Curator: The Museum Journal*, 65(1), 209–223. <https://doi.org/10.1111/cura.12456>

Fogelné Pálos, A. & Schlichter-Takács, A.

Adventures of primary school students in museum(s) –

**The integration of museum learning into the local curriculum of
the pedagogical program of
László Fekete Primary School in Szenna**

“Edutainment” plays an increasingly prominent role in museums today. Education has become one of the important roles played by museums. Museums have become a real part of the educational process, which also implies closer cooperation with educational institutions (Takács, 2013; Schlichter-Takács & Csimáné, 2020; Albrecht, 2022). The interactive environment of the museum and the experience-based methods of museum learning can help make school learning more effective. The application of a varied museum pedagogic methodology in practice can provide excellent teaching/learning opportunities for teachers and their students, for experiential learning in the curriculum (Takács, 2013; Schlichter-Takács & Csimáné, 2020). Nevertheless it is still that case that fewer educators taking advantage of the opportunities inherent in museums than those who are not. Of course, there are many aggravating factors: previous negative museum experiences (Kolosai, 2020), overburdened teachers, reductions in teaching hours, as well as matters of cost. There are, however, those who are not deterred by all this. The László Fekete Primary School in Szenna is a successful example. In our study, we show how museum learning can be integrated into the local curriculum of junior students and we also present a detailed sample project.

Keywords: museum learning, museum and education, primary school, local curriculum, sample project in the museum

Schlichter-Takács Anett: <https://orcid.org/0000-0001-6594-9450>

MELLÉKLETEK: A projekthez kapcsolódó óraterv minták

1. ÓRATERV

A pedagógus neve: Fogelné Pálos Anikó

Műveltségi terület: Magyar

Tantárgy: Magyar nyelv és irodalom

Osztály: 3. osztály

Az óra témája: Szóbeli szövegalkotás fejlesztése a növények jellemzői témakörben

A gyógynövény fogalmának bevezetése

Az óra cél- és feladatrendszere:

- A szociális kompetencia fejlesztése csoportmunkával
- Szóbeli kifejezőkészség fejlesztése beszélgetéssel
- Önálló feladatmegoldás fejlesztése
- Az élő és élettelen jellemző tulajdonságainak megfigyelése
- Következtetések levonása, oksági összefüggések keresése
- A természet megfigyelése (növény, állat, ember)
- Élő és élettelen jellemzőinek megfigyelése, csoportosítása
- A növények jellemzőinek felelevenítése
- Gyógynövények jellemzőinek megismerése önálló szövegfeldolgozással

Az óra didaktikai feladatai:

Rendszerező, új ismeretet feldolgozó óra

Tantárgyi kapcsolatok:

- környezetismeret, vizuális kultúra, ének-zene

Irodalom

1. NAT, Helyi Tanterv
2. Burai Lászlóné & Dr. Faragó Attiláné (2017). *Hétszínvirág olvasókönyv 3. osztály* (AP-030123/1). Budapest.
3. Dr. Mester Miklósné (2017). *A mi világunk. Környezetismereti tankönyv 3. évfolyam* (AP-030912). Budapest.
4. Gyógynövények Magyarországon - <https://slideplayer.hu/slide/2247584/> (2021. 09. 13.)
5. Gyomnövény vagy gyógynövény? - <https://www.mozaweb.hu/Microcurriculum-489407> (2021. 09. 13.)
6. Orvosi székfű (kamilla) - https://www.mozaweb.hu/Extra-Video-Orvosi_szekfu_kamilla-209477 (2021. 09. 13.)

Dátum: 2021. szeptember 13.

Időkeret	Az óra menete	Nevelési – oktatási stratégia			Megjegyzés
		Módszer	M u n k a - formák	Eszközök	
1 perc	Óra eleji szervezési feladatok, Kréta dokumentációja		frontális	laptop	
10 perc	Ráhangolódás: Beszélgetőkör Nézz ki az ablakon! Mit látsz? Írd fel a céduládra! Csoportosulj! kicsi – nagy élő – élettelen növény – állat (Táblára felrakni a szavakat!) Csak a növényekkel megyünk tovább! Milyen közös jellemzőik vannak? Miben térnek el!	tevékeny- kedtetés g o n d o l - kodtatás	frontális csoportos	papírlap írőeszköz	
	Céltűzés: A mai órán a növényekről tanultakat fogjuk átismételni és egy új, növényekkel kapcsolatos tulajdonságot fogunk megismerni!	i s m e r e t - közlés	frontális		
10 perc	Ismétlés - A növények jellemző A keresztretjérvény megfejése közben a kapcsolódó kérdések segítségével a növényekről tanultakat átismételjük! Ha megfejítjük a keresztretjérvényt, megtudjuk, mi ez a fogalom! - GYÓGYNÖVÉNY 1. melléklet	rendszer- zés e l ő z e t e s ismeretek felelevení- tése	frontális		
5 perc	Szabad asszociáció – Mi jut eszedbe erről a szóról? Ki hallotta már ezt a szót? Mik lehetnek azok a gyógynövények? Ki ismer valamilyen gyógynövényt? Milyen tulajdonságokkal rendelkezhetnek? Ki és mire használhatta őket? stb. Hol találhatók?	beszélge- tés vélemény- nyilvánítás g o n d o l - kodtatás			
	Szövegfeldolgozás Most ismerkedjünk meg azzal, hogy régen betegség esetén kihez fordulhattak az emberek és mivel gyógyítottak!	új ismeret feldolgo- zása	frontális munka	környezet tk. 84.o.	

10 perc	<p>Csoportalkotás – képhúzás</p> <p>Gyógynövénykártya készítése csoportokban adott szempontsor alapján: orvosi kálmos fodamenta galagonya szeder</p> <p>Szempontok: élőhelye felépítése (részei) levelek alakja, formája virága érdekességek</p>	tevékenykedtetés rendszerelés	e g y é n i munka csoport- munka	környezet tk 85.o.	
5 perc	<p>Az elkészült kártyák alapján a csoportok bemutatják a gyógynövényeket.</p> <p>A kártyákat elhelyezzük a gyógynövényсарokban.</p>	összegzés			
2 perc	Óra végi értékelés	értékelés	frontális		
1 perc	Óra végi szervezési feladatok				

1. melléklet

1.	L	E	V	E	G	Ö							
	2.	H	E	L	Y	Ü	K	E	T				
3.	B	O	G	Y	Ó	T	E	R	M	É	S		
		4.	L	E	G	E	L	Ö					
		5.	L	Á	G	Y	S	Z	Á	R	Ú		
6.	K	E	M	É	N	Y							
		7.	G	Y	Ö	K	É	R					
				8.	V	I	R	Á	G				
		9.	L	E	V	É	L						
10.	L	O	M	B	K	O	R	O	N	A			
		11.	K	É	T	N	Y	Á	R	I			

1. A növények egyik életfeltétele – **levegő** (oxigén/szén-dioxid)
->Mi a többi? - napfény/hőmérséklet, csapadék/víz, talaj/tápanyag
2. Mit nem tudnak változtatni? – **helyüket**
->Mit tudnak? – helyzetüket
3. Milyen termése van a paradicsomnak és a paprikának? – **bogyótermése**
4. Itt is élnek növények! - **legelő**
5. Hogy hívjuk azokat a növényeket, amelyeknek hajlékony, puha, nedvdús szárak van? - **lágyszárú**
6. Milyen a fásszárú növények szára? – **kemény**
7. Mi rögzíti a talajhoz a növényeket? – **gyökér**
->Még milyen szerepe van? – felveszi a táplálékot
8. A növény szaporító szerve. – **virág**
->Milyen részei vannak a virágnak? – szirmlevél, csészelevél, bibe, porzók
9. A szén-dioxidból oxigént állít elő. – **levél**
->Hogy hívjuk ezt a folyamatot? – fotoszintézis
10. Sok levél a fán.... – **lombkorona**
11. Ilyen a petrezselyem és a sárgarépa. – **kétnyári**
->Miért így hívják őket? – Egyik évben termést hoznak, második évben magot

2. melléklet**orvosi kálmos****fodormenta****galagonya****szeder**

2. ÓRATERV

A pedagógus neve: Fogelné Pálos Anikó

Műveltségi terület: Magyar nyelv és irodalom

Tantárgy: Olvasás és szövegértés

Osztály: 3. osztály

Az óra témája: Gyógyfüvek és bájitalok

Az óra cél- és feladatrendszere:

- Beszédkészség, szóbeli szövegalkotás és megértés fejlesztése.
- Gondolkodási és önálló tanulás kompetenciájának fejlesztése.
- Az élő-élettelen természettel való harmonikus kapcsolat megerősítése.
- A természeti környezet szépségeinek, és hasznosságának megismerése.
- Fokozottan figyeljenek oda környezetünk értékeire, legyenek környezet-tudatosak.
- Közvetlen cél a gyógyító erő által az önkifejezés, az együttműködés meg- tapasztalása komplex és a megszokottól eltérő módszerek segítségével, a fantázia mozgósításával.

Az óra didaktikai feladatai:

- Új ismeretet feldolgozó és visszacsatoló óra.

Tantárgyi kapcsolatok:

- vizuális kultúra, ének-zene, környezetismeret

Felhasznált források

1. Farkas Zs. (2008). Gyógyfüvek és bájitalok. In Láng, R. & Farkas Zs., *Szövegértés, szövegalkotás „Függöny mögött varázsláda” 3. évfolyam. Mezőkőn, réteken Tanári útmutató* (pp. 109-130.). Budapest.
2. https://www.kooperativ.hu/szovegertes/Module%3ADr%3A1sok/3.%20%3A9vfolyam/Ct%3ADpus%20B%3A1b-dr%3A1ma/Sz%3AB6vC_03_tan%3A1r.pdf (2023. 01. 20.)

Dátum: 2021. szeptember 13.

Az óra menete, nevelési – oktatási stratégia⁷

1 perc:

Óra eleji szervezési feladatok, Kréta dokumentációja.

7 perc:

1/1. Ráhangelődés. Csukd be a szemed és szagolj bele a levegőbe! Milyen illatot érzel? Mondj róla jellemzőket! Mondj róla jellemzőket! Melyik előző órán tanult növényünk lehet? (menta). Módszer: felfedezés. Munkaformák: egyéni, frontális. Eszközök: illóolaj, párologtató.

1/2. Ládanyitás. Ki lehet a ládában? – boszorkánybáb. Módszer: motiválás. Munkaformák: frontális. Eszközök: varázsdoboz, boszorkánybáb.

1/3. Névválasztás. Módszer: problémamegoldás. Munkaformák: frontális. Eszközök: 1. melléklet.

20 perc:

2/1. Mesehallgatás. Boldizsár Ildikó: A csóka meséje. Közben kérdések: Vajon miért...? Vajon mit...? (szövegben jelölve a megszakítások jele!). Módszer: bemutatás, problémamegoldás. Munkaformák: frontális. Eszközök: 2. melléklet.

2/2. Mozgássorozatok felidézése és eljátszása a meséből. Mutassátok be azt a részt, amikor az történt, hogy...; Azt mutassátok, hogyan történt... (például szétterítette, csokrot kötött stb.). Módszer: játék, önkifejezés. Munkaformák: drámajáték.

2/3. Szövegrészek tanítói bemutatása. Shakespeare: Rómeó és Júlia – Lőrinc barát monológja. Módszer: bemutatás, lényegkiemelés. Munkaformák: frontális. Eszközök: 3. melléklet.

2/4. Beszélgetés a monológgal kapcsolatban. Módszer: véleménynyilvánítás, beszélgetés, vita. Munkaformák: frontális.

10 perc:

3/1. Gyógynövényesek kijelölése az osztályban. Módszer: együttműködés. Munkaformák: frontális. Eszközök: polcok, padok stb.

3/2. Ismerkedés a hazai gyógynövényekkel, hatásukkal (irányított csoportalakítás).

A. csoport: Díszítő-rajzolók (gazdag képi világgal rendelkezők). Vicces nevű gyógynövények neve papírtekercsre írva! Feladat: Ezek elképzése, mókás rajz készítése a nevekhez.

⁷ A 2–4. óravázlat szöveges formában készült a könnyebb szerkeszthetőség érdekében.

B. csoport: Kutató-rendszerező (pedagógussal dolgoznak). Mi bújt el benne? Gyógynövények nevében állatok, növények, színek bújtak el! Aki, először megtalálja, mi rejtőzik benne, megkapja a gyógynövény kártyáját. A kártya elején a gyógynövény képe látható, a hátoldalán a jellemzői. Hangos felolvasás. Bemutatás a többieknek.

4 perc:

Összegzés. A gyógynövénytársak polcainak felcímkézése (gyógyító, illatosító, fűszer, festő; mérgező, kábító-bódító). Módszer: beszélgetés, szervezés, rendszerezés. Munkaformák: csoportos és egyéni.

2 perc:

Óra végi értékelés. Módszer: értékelés. Munkaformák: frontális.

1 perc:

Óra végi szervezési feladatok.

1. melléklet

seprőzanót, varádics, zsálya, zsázsa, zsurló, boróka, turbolya, szederinda, kamilla, rebarbara, jalappa, nadragulya, beléndek, kapotnyak, bodza, ziliz, cserszömörce, iringó

2. melléklet

Meseszöveg:

BOLDIZSÁR ILDIKÓ: A csóka meséje (részlet)

„... Történt egyszer a Hulló Falevelek havában, hogy egy boszorkány költözött az erdőbe, a Madarak Királya palotájához egészen közel. / Attól a pillanattól kezdve, hogy belépett az erdőbe, minden megváltozott. / Mi, madarak, százszorta szebben csiripoltunk. A virágok kétszer annyi ideig virágoztak, a fák gyorsabban nőttek. És tudjátok, miért? / Azért, mert a boszorkánynak minden fűszálhoz, mohához, virághoz és fához volt egy-egy szava. / Ha nem volt kedve beszélni, énekelt nekik, ha ahhoz sem volt kedve, megsimogatta őket. A madaraknak madárkalácsot készített, tökmagot, kendermagot, diót, napraforgót tett bele, az állatokat szénával etette. A hajnali harmat felszáradása után órákat barangolt az erdőben, olykor lehajolt egy növényhez, megszagolgatta, ujjai között morzsolgatta, majd azt mondta: – Nem, nem ezt keresem. – Máskor meg ujjongva kiáltott fel: – Igen, ez lesz az! – És kosarába tette, amit talált. Senki sem ismerte a boszorkány titkát, még a macskájának sem árulta el, hova tűnik minden hajnalban.

Amikor teli kosaraival hazaért, egyenesen a padlásra sietett. / A virágok nagyobb részét szétterítette egy teknőben, a többiből csokrokat kötött, és a falra akasztotta sorra. / Hetekig száradtak ott a növények, s amikor már törtek és zörögtek a szárazságtól, a boszorkány szitán átdörzsölte és csalánszövet zsákocskába töltötte őket. Fenyőtűvel összevarrta a zsákokat, és mindegyikre hímezett egy jelet. / Ezután ha egy törött lábú őzet talált az erdőben, hazavitte, ágyára fektette, kibontotta az egyik zsákot, kivett belőle egy kis húsító balzsamot, és bekente vele a gida lábát. A gida nemsokára járni tudott. Máskor meg a bagoly begyulladt fülét, a medve kifcamodott bokáját dörzsölte gyógyító növényvel, a borzzal pedig itatott valamit, amikor az nagyon köhögött. Volt amikor a dézsájába tette az egyik zsákocskát, és az illatos fürdővízben maga fürdött meg. / Csak úgy ragyogott a haja és a bőre, amikor a vízből kiszállt! Ha vendégségbe jött hozzá a többi boszorkány, teát főzött nekik szárított levélkéiből, és így kínálta őket: – A citromfűtea megerősíti a szíveteket, a rozmarin szerelmet ébreszt bennetek, a kamilla jószágot. A kakukkfűteától bátrak lesztek, a körömvirágtól szépek, a mentától pedig okosak. Hamarosan híre kelt, hogy a boszorkány erdejében nincs fázó és beteg állat, nincs éhező madár, nincs szomorú vándor.”

3. melléklet

WILLIAM SHAKESPEARE:

Rómeó és Júlia – Lőrinc barát monológja (részletek)

„Én ezt a háncskosárcát megrakom
Mérges szerrel, gyógyfűvel gazdagon.

(...)

A természet kegyelmét ontja bőven:

A fűben, a virágban és a kőben.

Ó, nincs a földön oly silány anyag,

Mely így vagy úgy ne szolgálná javad;

De nincs oly jó, melyben ne volna vész,

Ha balga módra véle visszaélsz!

(...)

E kis virágszál gyenge levele

Méreggel és balzsammal van tele.

Szagold: szived gyönyörtől ittasul;

Ízleld: szemedre örök éj borul.

Két ellenséges király táboroz

Emberben, fűben: a Jó és a Rossz.”

4. melléklet

A. csoport

Vicces nevű növények papírtekercsen:

- aggófű
- gilisztaűző varádics
- vérehulló fecskefű
- csattanó maszlag
- lándzsás útifű
- szemvidítófű
- leánykökörccsin
- cickafark
- pozsgás zsázsa
- szöszös ökörfarkkoró
- ördögharaptafű
- kutyabengekéreg
- kecskeruta
- cserszömörce
- seprőzanót
- buglyos fátyolvirág

5. melléklet

(Képek az elején)

- a) gilisztaűző varádics rajza
- b) ebszóló rajza
- c) vérehulló fecskefű rajza
- d) kakukkfű rajza
- e) molyűző rajza
- f) fekete bodza rajza
- g) vadrózsa rajza
- h) boróka rajza
- i) piros gyűszűvirág rajza
- j) kapotnyak rajza

(Írás a hátoldalon)

- a) gilisztaűző varádics: régi neve fájdalomfű, mert olaja fürdővízbe téve csökkentette az izületi fájdalmakat. Belsőre ellen eredményes szer (erről kapta nevét). Illatosítóként jó molyűző.
- b) ebszóló: vízpartok kúszószerű, mérgező növénye. Régen idegnyugtató hatású gyógyszert készítettek belőle, ma allergiagyógyszer.
- c) vérehulló fecskefű: erősen mérgező. Fájdalomcsillapító hatása miatt kábító hatású is. Friss hajtásának sárga nedve szemölcsirtó.

d) kakukkfű: teája a köhögésre kiváló. Fertőtlenítő hatása miatt egykor járványok ellen védekezésre is használták. Főként vadételeket ízesítenek vele, vajfűszernek is kitűnő.

e) molyűző: kellemetlen, bódító illatú virága elkábítja a lakások rovar-betolakodóit (moly, tetű, poloska). Örökzöld növény. Forrázata izzasztó.

f) fekete bodza: általános hatású gyógynövényként ismerik az ókor óta. Teája megfázáskor jó izzasztószer. Bogyóiból vörös festőlé készíthető.

3. ÓRATERV

A pedagógus neve: Fogelné Pálos Anikó

Műveltségi terület: Természettudomány

Tantárgy: Környezetismeret

Osztály: 3. osztály

Az óra témája: Mezőn élő növények keresése és felismerése

Az óra cél- és feladatrendszere:

- Beszédkészség, szóbeli szövegalkotás és megértés fejlesztése.
- Gondolkodási és tudásszerző kompetencia fejlesztése.
- Az élő-élettelen természettel való harmonikus kapcsolat megerősítése.
- A természeti környezet szépségeinek, és hasznosságának megismerése.
- Fokozottan figyeljenek oda környezetünk értékeire, legyenek környezet-tudatosak.

Az óra didaktikai feladatai:

- Új ismeretet feldolgozó és visszacsatoló óra.

Tantárgyi kapcsolatok:

- vizuális kultúra, ének-zene, magyar nyelv és irodalom

Felhasznált források:

- Dr. Mester Miklósné (2017). *A mi világunk. Környezetismereti tankönyv 3. évfolyam* (AP-030912). Budapest.

Dátum: 2021. szeptember 13.

Az óra menete, nevelési – oktatási stratégia⁸

1 perc:

Óra eleji szervezési feladatok. Kréta dokumentációja.

7 perc:

1/1. Ráhangelődés, ismétlés. Mivel foglalkoztunk előző órán? (a mező növényvilága). Módszer: ismétlő kérdések segítségével előző órán tanultak visszakeresése). Munkaformák: egyéni, frontális.

1/2. Célkitűzés. A mai órán egy séta során további mezőn élő növényekkel fogunk megismerkedni! A környezetismeret tankönyvre és a tolltartóra szükséged lesz! Módszerek: motiválás. Munkaformák: frontális. Eszközök: tolltartó, környezet tk.

1/3. Párválasztás. A feladatokat párban fogjátok elvégezni! Válassz társat magadnak! (Szabadon választott pár!). Módszerek: megbeszélés. Munkaformák: frontális.

10 perc:

2/1. Feladatok kiosztása. A séta alatt milyen növényekkel találkoztatok a múlt órán tanultak közül? Jelöljétek a feladatlapon. Módszerek: megbeszélés, utasítás, együttműködés. Munkaformák: frontális, páros.

2/2. Séta a Szennai Skanzenbe. Módszerek: együttműködés. Munkaformák: frontális, páros.

2/3. A feladat megbeszélése, ellenőrzése. Amivel találkozhatunk: mezei kántor, franciaperje, réti here, mezei zsálya, napraforgó...). Módszerek: visszacsatolás, ellenőrzés. Munkaformák: frontális, páros.

20 perc:

3/1. Beszélgetés, térképismeret. Keresd meg a térkép alapján a somogyszobi portát! Tudod-e ki élt itt? Fogarasi Böske, aki ismerte a füvek titkát! Mi is javasasszonyok leszünk, és megismerkedünk néhány gyógynövényvel, ami itt a skanzenben is előfordul! Módszerek: beszélgetés, információközlés, együttműködés. Munkaformák: frontális, egyéni. Eszközök: 1. melléklet: a Skanzen térképe.

3/2. Feladatlap 1. Készítettem egy feladatlapot! Párosítsátok a gyógynövényeket, majd keressétek meg, melyik növényekkel és hol találkozhatunk a skanzen területén belül! A szabályok ismertetése, hol kereshetnek!

⁸ A 2-4. órávázlat szöveges formában készült a könnyebb szerkeszthetőség érdekében.

5 perc:

4. *Ellenőrzés, összegzés.* A feladatlap ellenőrzése, javítása. A helyek azonosítása. *Összegzés:* Ezek a növények nagyon gyakoriak a mezőn. A környezetünk tele van gyógynövénnyel. *Módszerek:* beszélgetés, szervezés, rendszerezés. *Munkaformák:* frontális, páros.

2 perc:

Óra végi értékelés. *Módszerek:* értékelés. *Munkaformák:* frontális.
Szünet: Visszasétálás az iskolába.

1. melléklet

1. Írd alá a gyógynövények nevét! Ha szükségetek van rá, segít a felsorolás! (kamilla, bazsalikom, dió, hárs, citromfű, körömvirág, lándzsás útifű, szőlő, levendula, menta, rozmaring, cickafark)

.....

.....

.....

.....

.....

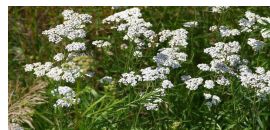
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Mely területeken találod meg őket a Skanzenben? Jelöld a térképen!

4. ÓRATERV

A pedagógus neve: Fogelné Pálos Anikó

Műveltségi terület: Magyar nyelv és irodalom

Tantárgy: Olvasás és szövegértés

Osztály: 3. osztály

Az óra témája: Fűben, fában orvosság

Az óra cél- és feladatrendszere: rendszerezés, rögzítés

Az óra didaktikai feladatai:

- Önálló véleménynyilvánítás, élménybeszámoló
- A múzeumpedagógiai foglalkozáson szerzett ismeretek rögzítése

Tantárgyi kapcsolatok: vizuális kultúra, környezetismeret

Felhasznált források:

- NAT, Helyi Tanterv
- Fűben, fában orvosság „Zselici Oskola” a Szennai Skanzen foglalkoztató füzete

Dátum: 2021. szeptember 15.

Az óra menete, nevelési – oktatási stratégia⁹

1 perc:

Óra eleji szervezési feladatok. Kréta dokumentációja.

7 perc:

1/1. Ráhangelődés, ismétlés. Beszélgetőkör (Téma a múzeumpedagógiai foglalkozás során szerzett élmények – Nekem ...tetszett a legjobban). Az élményeim naplójába¹⁰ beragasztani a belépőt és egy mondatban leírni a legkedvesebb élményt. Aki gyorsan elkészül rajzolhat is.

1/2. Célkitűzés. A mai órán érdekes és szórakoztató feladatokat fogunk megoldani a múzeumpedagógiai foglalkozáshoz kapcsolódóan. Módszerek: motiválás. Munkaformák: frontális.

30 perc:

Feladatok megoldása egyénileg vagy párban. Szabályok ismertetése: A Skanzen múzeumpedagógiai foglalkozásán kapott foglalkoztató füzetrel dolgozunk. A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges. A feladatok megoldását a terem különböző pontján elhelyezett számokkal ellátott boríték tartalmazza. Önállóan ellenőrizd le és javítsd ki! Ha végeztél tegyél pipát a neved/nevetek mellé! 6 feladat megoldása kötelező! Módszerek: utasítás, megbeszélés, együttműködés, differenciálás. Munkaformák: frontális, egyéni vagy páros. Eszközök: foglalkoztató füzet, számozott borítékok feladatok megoldásával. 12 boríték.

5 perc:

Ellenőrzés, összegzés. Ki mennyi feladatot tudott megoldani? Melyik feladat tetszett a legjobban? Mondj egy dolgot, amit megjegyeztél a feladatok megoldása közben! Módszerek: beszélgetés, rendszerezés, összegzés. Munkaformák: frontális, páros.

2 perc:

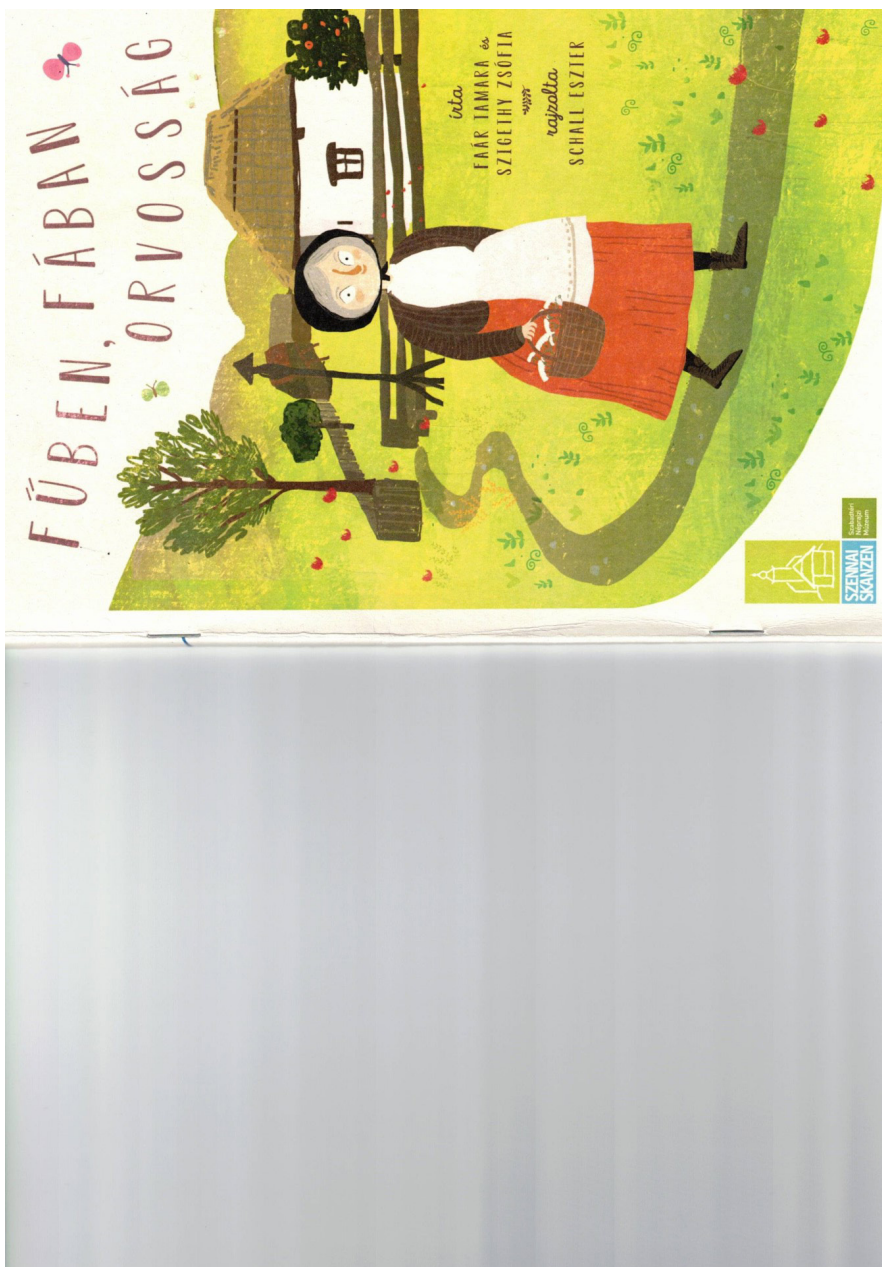
Óra végi értékelés.

⁹ A 2–4. óravázlat szöveges formában készült a könnyebb szerkeszthetőség érdekében.

¹⁰ Gyerekek által egész tanév során használt füzet, melybe hétvégi otthoni élmények, iskolai élmények kerülnek írásos, rajzos formában.

Melléklet

Fűben, fában orvosság „Zselici Oskola” a Szennai Skanzen foglalkoztató füzetek

BEVEZETŐ

A gyógynövények az emberiség legrégebbi „gyógyszerei”, és faluhelyen szinte az egyetlen elérhető orvosságot jelentették hosszú évszázadokon át. Minden faluban éltek olyan gyógyítók (füvesemberek, javassasszonyok), akik jól ismerték a növényeket, és tudták, melyik milyen bajra jó. Somogyban is élt egy ilyen asszony, aki ismerte a füvek titkait. Horváth Lajosnénak hívták, de mindenképp csak Fogarasi Böskeként emlegették.

Ő lakott egykor a somogyzobi házban.

A feladatok közt fontos információkat találhatsz, a fekete macskáknál pedig érdekességeket olvashatsz!

Kellemes időtöltést kívánunk!

FOGARAS:

Fogarás vármegye történelmi hely Erdély délkeleti részén. A „vármegye” szó egykor közigazgatási egységet jelentett. A vármegye központja az ugyanolyan nevű város: Fogaras volt. Fogaras vármegye területe ma Románia része.

SOMOGYZOBI HÁZ:

Lakóház a Szemlai Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. Az eredeti házat a Múzeum 1981-ben vásárolta meg. Ezután lebontották, és a jelenlegi helyén építhették fel újra. A ház utolsó lakója volt Fogarasi Böske, a környéken ismert javassasszony. A ház három helyiségből áll, oldalhí felig nyílt folyosó, vagyis tornác húzódik.

ISMERKEDJ MEG BÖSKÉVEL, AKI ELKALAUZOL A GYÓGYNÖVÉNYEK VILÁGÁBA!

1

Fogarasi Böske, mielőtt útnak indul, hogy újabb növényeket gyűljön, felöltözik. A szekrényében mindenből kétfő van, de Böske csak azt a ruhadarabot veheti fel, amelyikben olyan állítás van, ami rá igaz. Karikázd be, melyek azok a ruhák, amiket magára ölthet.

2 Gyógynövényekkel úton-útfélen találkozhatsz. Legtöbbjük vadon termő, ezért Fogarasi Böske is az erdői, mezői, rélekek járta, de eltévedt, nem találja a hazafelé vezető utat. Segíts neki hazatalálni!

3 KI VAGYOK ÉN? Az úton, amin Böske hazatalált, olyan növények vannak, amik otthon, a konyhakertben termesztethetők, ezek fűszerként és gyógynövényként egyaránt használhatóak. Találd ki, melyik kép mit ábrázol. Segítenek a rövid leírások!

M _ _ _ _ _

A _ _ _ _ _

A _ _ _ _ _

Kömény felismerés narancssárga virágmórl. Neveben rejlik az ujjaid végén lévő kemény „anyag”.

Illatom friss, a fogkrémre emlékeztet, már messziről érezhető.

Neveben egy jellegzetes éneklő erdei madár nevére rejtem.

4 **KÖSD ÖSSZE!** Azokon az utakon, amiken Böske nem jut haza, szintén gyógynövényeket látsz. Ezek olyan gyógynövények, amikkel a konyhakertekben nem találkozol, vadon teremnek. Többet te is biztosan ismerd közülük. Kösd össze, melyik rajz melyik gyógynövényt ábrázolja!

CSALÁN ZSÁLYA LÁNDZSÁS ÚTFÜ **KAMILLA** **BODZAVIRÁG**

Neveben benne van egy sárga színű, savanykás déli gyümölcs neve, amire ízem is emlékeztet.

Haszokús, hegyes levelem van, jellegzetes az illatom, krumpolis, húsos ételeket ízesítek.

Ha vadon termő gyógynövényt támad kedved gyűjteni, fogadd meg Böske jótanácsait!

- A vadon termő gyógynövényt az autókutak melletti réteit! Menj bejelbb, ahová már nem ér el a benzingőz!
- A növényeket kosárba, vászon- vagy papírtasakba szedd, ne használd nylon zacskót.
- Amellett, hogy ártalmas a környezetre, gyűjtött növényedet is fénkeztetzi.
- A vadon termő gyógynövényeknek mindig csak a felét szedd le, sose az összeset! Így biztos lehetsz benne, hogy máskor is lesz mit gyűjtened.

5

GYŰJTÉSI NAPLÓM

Fogarasi Böske mindig teli kosárral térít haza a mezőről.
Te hány gyógynövényt találsz a múzeum legelején?

A növény neve Melyik részt gyűjtöttem? Mire jó? Mi készül belőle?

Nemcsak az erdők, mezők bővelkednek gyógyfűvekben.
Nézz körül a konyhakertekben, hiszen a fűszernövények gyógynövények is.
Milyen növényeket láttál a somogyzombi ház kiskertjében?

A növény neve Melyik részt gyűjtöttem? Mire jó? Mi készül belőle?

Minden időszakban más-más gyógynövényeket gyűjthetsz. Ha máskor is szeretnél gyűjtögetni, a munkafüzet közepén kivehető **POSZTERT** találsz, ez segít, hogy mit mikor érdemes gyűjteni és melyik részét kell otthon megszártanod. A munkafüzet végén lévő **TUDÁSTÁRBAN** pedig elolvashatod, melyik gyógynövényről mit kell tudni.

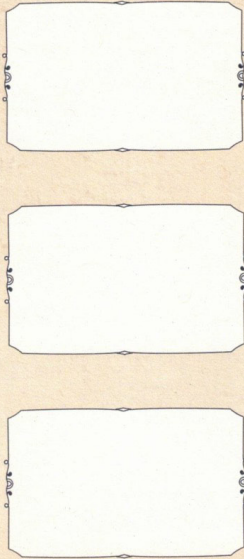
Ha pedig te is ültetnél otthonra gyógynövényt, a munkafüzet végén találsz olyan **kis JELOLTÁBLÁKAT**, amiket a növény mellé tehetesz. Egyik oldalán a növény nevé, másikon a legfontosabb információkat találsz. A táblákat egy botra rögzíted, hogy kiemelkedjenek a fábólól, így látod, mit hová ültetted.

6

KERESD MEG A HÁROM KÜLÖNSÉGÉT!

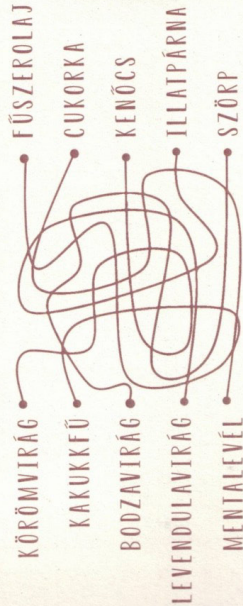
7 RAJZOLD LE AZ ELŐZŐ FELADATBAN TALÁLT KÜLÖBSÉGEKET!

A gyógynövény sokig éláll, ha jól megszárad. A nap a leszedett gyógynövényeknek nem tesz jót, szárítani ezért szellős, árnyékos helyen érdemes. Fogarasi Böske például a mestergerendán látogva szárította a gyógyfüveket. A megszáradt füveket összemorzsolva vagy aprítva, üvegben vagy vászonzsákban tárolhatjuk, így akár egy évig is felhasználhatók lesznek.

8 MI LEHET BELÜLE?

A gyógynövényeket nagyon sokféleképp felhasználhatjuk, például teát, illóolajat, krémet, illatszert is készíthetünk belőlük. Fogarasi Böske nehezen tud dönteni, miből mit készítsen. Segíts neki kibogozni, melyik növényből mit lehet, és ird tde ezeket:

9 RECEPTEKESŰ

Böske anyósa is javasasszony volt, aki azért, hogy ne tudja mindenki lemásolni a receptjeit, a könyvébe egy-egy tréfas utasítást csempésztett. Segíts Böskeének megkeresni ezeket, és húzd alá a receptekben a hibát, nehogy véletlenül valamit elromsolt!

Körömvirág főzvény

Gyűjts 2-5 marék kinyitott körömvirágot. Főzd össze pár percig 25 dkg tisztá, nem sózott disznószárral. A főzetet 24 órán át pihentetni kell, a legjobb, ha hároméves kálifűgyökök fészkebe teszed éjfélkor az üveget. Másnap kicsit melegítsd fel, majd szard le a főzetet.

A kész krémet tedd egy tiszta üvegbe, és hagyd megszilárdulni. Hűvös helyen tárold.

Kakukkfűves fűszerolaj

Egy 1-2 dl-es, jól zárható üvepalackot tölts fel olívaolajjal (lehet napraforgó olaj is). Törj 2-3 friss, zsemege hajtásos kakukktű ágat. Ezeket mosd meg alaposan, és csépegtesd le.

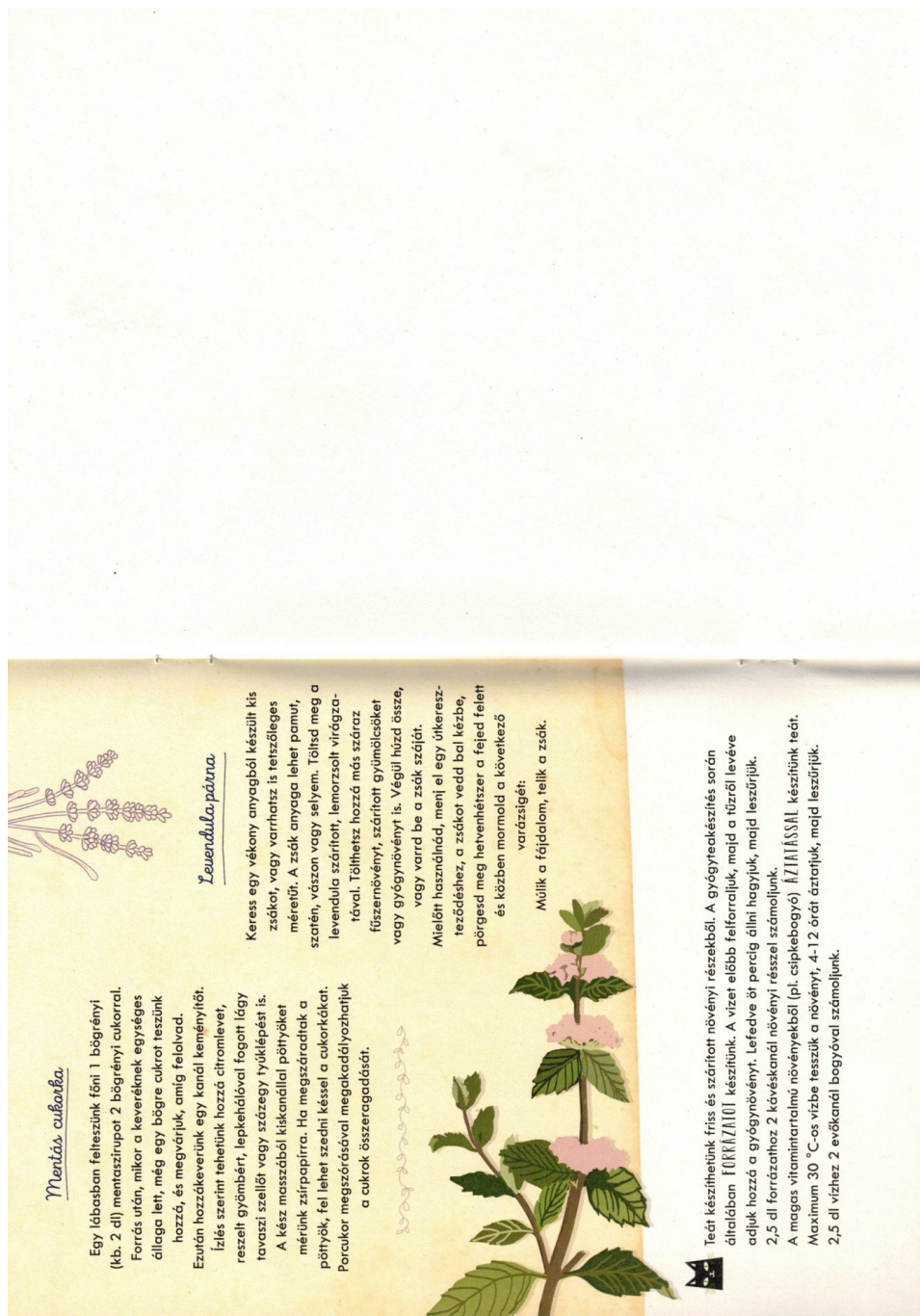
A teljes szárításhoz használj egy fekete macska farkának első harmadát. Ezután tedd az olajba az ágakat, és zárd le az üveget. Érteld hűvös helyen egy-másfél hélig. A fűszerolaj az érlelés után azonnal használható.

Bodzavirág

Gyűjts a bodza virágzásának idején nagy, egészséges virágokat! Legjobb, ha az első tavaszi holdtölte utáni hetedik pénteken látz neki a szőrp készítésének. 5 literes üvegbe 25 szőp, egészséges bodzavirágot tegyél.

Adj hozzá 3 kanikára vágott citromot és 3 gr citromsavat is. Tedd 2-3 napra hűvös helyre az edényt. Naponta keverd át az azó hozzávalókat, ezután szűrd le a levét. Tegyéi bele 2,5 kg cukrot és kevergesd olvadásig. Ezután ömsd át a szőrpöt zárható üvepalackokba.

Mentás cukorka

Egy lábasban felteszünk fűt 1 bögrényi (kb. 2 dl) mentaszirupot 2 bögrényi cukorral. Forrás után, mikor a keveréknek egységes állaga lett, még egy bögre cukrot teszünk hozzá, és megvárjuk, amíg felolvad.

Ezután hozzákeverünk egy kanál keményítőt. Ízlés szerint tehetünk hozzá citromlevet, reszelt gyömbért, lepkehalóval fogott lágy tovaszi szellőt vagy százegeg tyúkképest is.

A kész masszából kikandallal pötyöket mérünk szírpapírra. Ha megszáradtak a pötyök, fel lehet szedni késsel a cukorkákat. Porcukor megszórásával megakadályozhatjuk a cukrok összeragadását.

Levendula pártva

Keress egy vékony anyagból készült kis zsákok, vagy varrhatsz is tetszőleges méretűt. A zsák anyaga lehet pamut, szarén, vászon vagy selyem. Töltsd meg a levendula szárított, lemorzsoltt virágzattal. Tölthetsz hozzá más szárított fűszernövényt, szárított gyümölcsöket vagy gyógynövényt is. Végül húzd össze, vagy varrd be a zsák száját.

Mielőtt használnád, menj el egy útkereszteződéshez, a zsákok vedd bal kézbe, pörgess meg hetvenhétzer a fejed felett és közben mormold a következő varázsigét:

Műlik a fájdalom, tejjik a zsák.

Teát készíthetünk friss és szárított növényi részekből. A gyógyteakészítés során általában **FÜRKÉZTETŐ** készítenek. A vizet előbb felforratjuk, majd a fűzről levéve adjuk hozzá a gyógynövényt. Lefedve öt percig állni hagyjuk, majd leszűrjük. 2,5 dl forrázathoz 2 kávéskanál növényi részrel számoljunk.

A magas vitamintartalmú növényekből (pl. csipkebogyó) **ÁZTASSAL** készítenek teát. Maximum 30 °C-os vízbe tesszük a növényt, 4-12 órát áztatjuk, majd leszűrjük. 2,5 dl vízhez 2 evőkanál boglyóval számoljunk.

10 SZÁMVETÉS

Bőke a mozgalmas nap után aludni tér. Lefekvéskor felelézi, mi mindent csinált aznap. Tedd sorba az emlékeket, a számokat a buborékok előtti karikába írd bele.

11 TUDÁSPROBA

Bőkéhez másnap reggel többen tanácsért jöttek.

Segíts neki kiválasztani, melyik gyógynövényt ajánlja a betegség gyógyítására.

1. Egy idős férfinak fáj a gyomra, melyik gyógynövény **NEM** segít neki?
  - a. lándzsás útifű tea
  - b. cikcafark tea
  - c. citromfű tea
2. Egy kisfiú elesett, lehorzsolta a lábát, mivel kenje be?
  - a. mezei zsurlóból főzött teával
  - b. körömvirág krémmel
  - c. levendulalajjal
3. Egy idős asszony napok óta nem tud aludni, mit készítsen?
  - a. bodzateát
  - b. mentateát
  - c. citromfű teát

12 MESTER - NEVEK

Régebben nagyon sok mester dolgozott növényi és ásványi festékekkel. Ma már ezeket a foglalkozásokat nem is ismerjük, de sokak vezetéknévében találkozhatunk velük. Találd ki, ki mivel foglalkozott!

Ruházkodásra alkalmas bőrök szabásával, varrásával és kikészítésével foglalkozik.

S - Ű - - -

Bőr kikészítő, egyszerűbb lábbeliket varró mester.

- Í - - - R

Az előbbiek vetélytársa, ő is bőr készített ki, és egyszerűbb lábbeliket (pl. booskor, bakancs, saru) varrt, de foglalkozott régebbi lábbelik javításával is.

V - R - - -

Kalapokat készített.

- A - - - P - - -

A textiliák, bőrök, bútorok díszei mellett középkori kastélyok és templomok mennyezetét is díszítették növényi és ásványi festékekkel. A fabútorzatot és a deszkázott mennyezetek ozottt farábláit, a kazettákat a festéshez is jól érő asztalok „virágozták”. Ők leggyakrabban csak Képiró Jánosnak nevezték magukat.

VIRÁGOZÁS:

A virágozás régi kifejezés, különböző sík felületek festésével vagy karcolással való mintázást jelenti.

FESTŐNÖVÉNYEK

Húsvét közeledtével sokan gyűjtik a vöröshagyma héját, hogy szép piros tojásokat festünk vele. De nemcsak a hagyma héja alkalmas festésre. Vannak olyan növények, amiket ha megfogunk, azonnal megfogják a kezünket. Olyanok is, amikből festőanyagot nyerhetünk. De nemcsak növényekből, hanem földből is különböző kővekből is lehet festéket készíteni, ilyen ún. növényi vagy ásványi festékeket használtak a textilek díszítésére, a bútorok festésére, de sok helyen a világban a test vagy a haj festésére is.

Vannak olyan festékek, amiket különböző állatokból pl.: rovarokból, csigákból, tetvekből készítenek, a legismertebb ilyen festék a bíbor, amit csigákból nyertek.

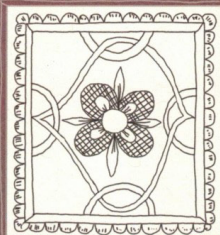
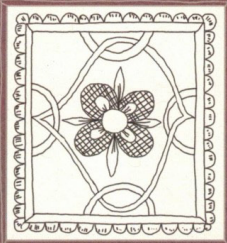
Festőnövényeknek azokat a növényeket nevezzük, amelyekben nagy mennyiségű színyanyag van, amit vízben főzssel vagy más eljárással ki lehet venni a növényből, és meg lehet velük tartósan színezni más anyagokat. Ezek a festékek azonban a bőrünkről idővel lekopnak, ugyanígy az anyagban is kifakulhatnak, így fontos volt, hogy rögzítsék, tartóssá tegyék a színt, ehhez különböző fémvegyületeket használtak, például limsót vagy rézgalteát. Ilyen festőnövény például a tölgyleve gubacsra, ebből készült a tinta; vagy a vadmalma, vadkörte héja és a sáfrány, ami sárga színt ad; a szurokfű gyökereiből vagy a lencséből kéék, a fűzfaleveleiből például zöld festéket nyerhetünk.

Papírra vagy fára úgy tudunk ásványi és növényi festékekkel festeni, ha a „fa kámméit”, az ún. mézgát tesszük a festékbe. A mézga vagy mocskaméz az egyes fák kérgeiből kicsurgó mézserű folyadék.

13

A szemai református templom is festett kazettázás. Menj be a templomba és másold le egy-két neked tetsző mintát, majd tervezd te is egyet a templomban található minták alapján!

A szemai templomban a festett kazettázás helyét a lelképítész helye az ún. Mázesszék és a padok előlapjai 1787-ben készülték. A mester nevét és az építés idejét az egyik kazettát írott kazettáján láthatjátok.

GYÖGYNÖVÉNY - TUDÁSIÁR

A tudástárban a foglalkozáson elhangzottakat kiegészítő információkat találasz az egyes gyógynövényekről. Jó böngészést!

BODZAVIRÁG

A bodzavirág virágából tea és szörp is készül. Teája megfázás esetén javasolt, ugyanis segíti a betegség gyors lefolyását, valamint gátolja a fertőzések kialakulását. Mandula- és torokgyulladás ellen régen tejjel leforrázva ajánlották. A bodzavirág nagyon finom csemegé is. A friss bodzavirágot morzsoljuk bele a palacsintaszébe, majd süssük ki a palacsintákat. Bodzalekvárral vagy fűzőn, bodzavirágos krémmel tálaljuk.

 A bodzavirág avaránál borságyban, jellegetesen, pulka, szivacszerű, és, a bodzából kiválasztott anyag. Ha ezt kizsároljuk, egy uszeges, szelid, szelid. Ebből régen gyógyítják és gyógyítják. (pl. Bodzavirág, kizsárolás).

CICKAFARK

Vadon termő növény a cickafark, kedveli a meleg, erdő széli helyeket. Általában gyulladáscsökkentő, köhögés enyhítésére, fertőtlenítésre, görcsös fájdalmak oldására alkalmazzák. Javítja az emésztést, csillapítja a belső vérzést is. Elsősorban teaként fogyasztják. Külsőleg olajjal vagy forrázatával a nehezen gyógyuló bőrbetegségeket vagy szemgyulladást kezelik. Ütőfürdőként elsősorban nőknek ajánlott.

CITROMFŰ

A citromfűvet Európában először szerzetesek termesztették a kolostor kertekben. Azóta a konyhakertek egyik kedvenc növényévé vált. Erősíti az idegeket, jó hatással van a szívre, oldja a görcsös fájdalmakat. Serkenti az emésztést, és gyakran alkalmazzák tejfűzés, álmatlanság, alvászavarok esetén. Nyugtató hatású teáját este érdemes fogyasztani.

CSALÁN

Szinte mindenütt megtalálható vadon termő gyógynövény. Gyógyhatása gyökereinek és leveleinek van. Javítja a vesék működését és a vérkeringést. Izületi fájdalmakra teaként és borogatásként is használható. Sok hajlító termék is tartalmaz csalánkivonatot, mert erősíti a haját.

LÁNDZSÁS ÜTIFŰ

Mezőlőn, réteken, erdőszéleken gyakori növény. Egész Európában, sőt, csaknem az egész világon elterjedt. A lándzsás útifűből készült főzetet leggyakrabban megfázás és az ezzel járó tünetek kezelésére alkalmazzák. Enyhíti a torokgyulladást, csillapítja a köhögést és megakadályozza a további fertőzésekkel okozó baktériumok terjedését a legenyegült szervezetben. Friss levelel mehezen gyógyuló sebrek szokás tenni: fertőtleníti, összehúzza, bezárja a sebet, elősegíti a vérárvadást.

LEVENDULA

Termesztett gyógy- és fűszernövény. Virágát még a teljes virágzás előtt gyűjtik. Nyugtató és szorongást csillapító hatása. Oldja a görcsös eredetű fájdalmakat, javítja az emésztést. Illóolaja a haláméakra dörzsölve megszünteti a fejfájást. Fürdővízbe csepegtetve nyugtató hatású, számos kozmetikai cikk alapanyaga. Moly-, kullans- és szúnyogriasztó hatása is ismert.

MENTA

Vízparancok, nedves réteken nő ez a fűszer-, és gyógynövény, amely a konyhakertekben is gyakran megtalálható. Kőmlyen felismerhető jellegzetes, mentolós illatáról. Hatóanyagainak köszönhetően jó görcsoldó, valamint az emésztést is segíti.

Az egyik mentafajta, a Magyarországon is őshonos bugás macskamentánéval onnan kapta, hogy a leveleiből kiszabaduló illatanyag verébhüllő mértékben, varrzza a macskákat.

MEZEI ZSURLÓ

Az egyagos talajt, nedves réteket, ártereket kedvelő gyomnövény. Halványzöld, vékony hajtásait gyűjtik június-júliusban. Teáját a vese betegségeknek kezelésére fogyasztották, de üríteli gyulladáts gyógyításra is alkalmas.

A mezei zsurló kavaszos talajokon, szarvasfélék, kúválszűrés, Régen búdog- és sógáspés edények tisztításánál használták, innen ered mások névadásai: szudogó.

ORVOSI ZSÁLYA

Mediterrán tájakon őshonos gyógynövény, Magyarországon csak konyhakertekben találkozhatunk vele. A virágzó növény leveleit gyűjtik májustól szeptemberig. Teája segíti az emésztést, étvágyjavító, segíti a vér tisztulását, gátolja a fertőzések terjedését a szervezetben. Különböző ingyulladáts, fogínyvérzés, fogluzulás ellen hatóss.

A csodát előbb használták szővésre, mint gyógyításra. A csodaszövet csaknem olyan erős, mint a vasvas. A kőszepesben és falóvas időkben a bendeit, lent, helytelenítésként is.

CSPKEBÖGYŐ

A csipkebogyó a vadrózsa gyógyhatású áhtermése, amelyet sokféle célra használnak fel. Kiváló immunerősítő, hiszen a csipkebogyó tartalmazza a legtöbb C-vitamint az összes vad és kerti gyümölcs közül. Gyógyteaként fogyasztva növeli a szervezet ellenálló képességét. A tea mellett szőrp, lekvár is készíthet belőle.

A csipkebogyó C-vitamin-tartalma tízszer nagyobb, a citroménál.

GYERMEKVIÁNCFŰ

A pitypang mindentel megélő növény, amit a köztudásban gyomnövénynek tartanak. Pedig remek mélyvédő gyógynövény, a levele salátába is kiváló. Föld feletti részét, leveleit, bimbóit egyaránt gyűjtjük. A leghasznosabb a virágzása idején gyűjteni, ekkor éri el legjobb gyógyító hatását. A leveleiből főzött tea segíti a máj és a vesék működését, tisztítja a vért, a pitypangos borogatás enyhíti az izületi fájdalmakat.

KAKUKKFŰ

A kakukkfű konyhakertekben nő, fűszerként és gyógyításra is használják. A növény friss, zenge hajtásából teát főznek, ami sokféle betegség ellen alkalmazható. Különböző eredetű görcsös fájdalmak, megfázás, étkezési miatti panaszok és asztma kezelését segíti.

KAMILLA

A kamilla vagy orvosi széktű Magyarországon főként az Alföld szikes területén, mezőkön, legelőken található meg. Gyógyhatása virágának van, amelyet akkor gyűjtünk, amikor a kamillamező fehér színű, vagyis a fehér virágzárak teljesen vízszintesen állnak. Teája segíti a légzéssel kapcsolatos betegségek gyógyulását. A virágzatot forró vízzel leöntik, és az így kapott főzettel a gyulladt szemet borogatják. Kezelnek vele sebeket, de jó arc- és hajápoló is.

KÖRÖMVRÍRÁG

Népszerű kerti gyógy-, dísz- és festőnövény, bár vadon is előfordul. Sárga szirmoleveleit gyűjtjük, melyek május végétől a fagyok bedőléig virágoznak. Általában a bőr felületén keletkezett sérülések kezelésére alkalmazzák (kisebb sebek, rovarcsípések, napégés). Illetve sajtot, vajjal festettek vele, ehhez a sárga szirmolevelet kell konyhasóval eldörzsölni.

CITROMFŰ	Hogyan lehet elkészíteni? • Teaként, belsőleg • Illóolajként	Milyen panaszra jó? • Szívnyugtató, görcsoldó • Idegnyugtató, alvási a zavarogató
KAKUKKFŰ	Hogyan lehet elkészíteni? • Teaként, belsőleg • Ázárta, fürdőként	Milyen panaszra jó? • Gyomorpanaszok • Idegnyugtató
KÖRÖMVIRÁG	Hogyan lehet elkészíteni? • Forrázva, belsőleg • Kencsként, virágát aprítva, dizsónázzal keverve	Milyen panaszra jó? • Emésztési panaszok • Sebek, lábgyulladások
LEVENDULA	Hogyan lehet elkészíteni? • Teaként, belsőleg • Illóolajként	Milyen panaszra jó? • Gyomorpanasz, influenza • Serkenti az idegrendszert, sebek kezelésére
MENTA	Hogyan lehet elkészíteni? • Teaként, belsőleg • Illóolajként	Milyen panaszra jó? • Gyomorpanaszok • Tisztítja a légutakat
ORVOSI ZSÁLYA	Hogyan lehet elkészíteni? • Teaként, belsőleg • Főzetként, külsőleg	Milyen panaszra jó? • Májpanasz, gyomorfájás • Fogfájás, tonkfájás
ROZMARING	Hogyan lehet elkészíteni? • Teaként, belsőleg • Illóolajként	Milyen panaszra jó? • Gyomorpanaszok, idegrendszeri problémák • Külső gyógyítás, zombifájások
SZUROKFŰ	Hogyan lehet elkészíteni? • Teaként, belsőleg	Milyen panaszra jó? • Étvágygerjesztő, idegnyugtató, bakteriális, kolagénstabilizáló

ROZMARING
Népszerű dísz-, fűszer-, gyógy- és illatszernövény. Májustól júniusig gyűjthik virágát és levelét. Kiváló étvágygerjesztő, emésztést javító, fürdővízbe téve frissítő hatású. Segíti az idegrendszer és a vérkeringés helyes működését. Használják különböző görcsös fájdalom enyhítésére, illetve bakteriális fertőzésének megakadályozására is. Ismert jó görcsoldó, bakteriális tulajdonsága is.

A tisztaság, frisség és szelídség jelképeként a rozmaring a menyasszony, borsos része, néha a labadalmakban fiatal legények kalapjának és a udvarbíráknak elengedhetetlen díszje.

**KONYHAKERTI GYÓGY- ÉS FÜSZERNÖVÉNYEK
JELÖLŐ TÁBLÁI**

Ha kedved támad otthon is gyógynövényeket termesztani, ezeket báran ültethet kertbe vagy a konyhaablakba is. Fűszernövényként is használhatóak. A róblét, miután kivágtad a fűszert, ragasd rá egy-egy hurkapólicsra és szórd az elültetett magok mellé, hogy könnyen megismerd, mi micsoda!

